

University of Groningen

Middeleeuwse veenontginningen in het getijdenbekken van de Hunze

Zomer, Jeroen

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

2016

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Zomer, J. (2016). *Middeleeuwse veenontginningen in het getijdenbekken van de Hunze: Een interdisciplinair landschapshistorisch onderzoek naar de paleogeografie, ontginning en waterhuishouding (ca 800-ca 1500)*. Rijksuniversiteit Groningen.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Inleiding

Deze bijlage bevat de uitwerking van de reconstructie van edele heerden van Lutjegast en Grootegast. De basismethode die is gevolgd bij de reconstructie is terug te lezen in paragraaf 6.5 van het hoofddocument. Afhankelijk van de beschikbare bronnen kan de methode per heerd echter afwijken. De gevolgde stappen zijn dan stap voor stap weergegeven. De bijlage is als volgt opgebouwd. Alle heerden zijn opgenomen met de namen en in de volgorde van het klauwboek van Tiassens zoals Bruins die heeft gepubliceerd.¹ Dat betekent ook dat de heerden van zowel Lutjegast als Grootegast zijn onderverdeeld in vier kluften. Als in andere bronnen een sterk afwijkende naam wordt vermeld dan zijn deze namen in de regel onder de naam weergegeven. Heerden die in het verleden al aanwijsbaar één heerd vormden zijn ook in deze reconstructie samengevoegd. Vervolgens zijn per heerd de bronnen gebruikt voor de reconstructie in chronologische volgorde weergegeven. Tussen haakjes is de vindplaats in het archief te lezen.² De bronnen zijn voornamelijk klauwregisters of registraties van heerlijke rechten, trekcedulen en verkoopakten. Bij elke bron is een kort regest opgenomen die alleen zijn geschreven voor dit specifieke doel.³ Dat wil zeggen dat in de meeste gevallen alleen de bruikbare informatie is vermeld. Vervolgens is voor elke heerd onder de kop *Locatie in 1832* geprobeerd om aan de hand van deze bronnen, de in paragraaf 6.5 beschreven reconstructie van 1755 en de genealogische gegevens uit de doop, trouw en overlijdensregisters van de provincie Groningen te verklaren waar de heerd in 1832 lag.⁴ Als de heerd met enige zekerheid te plaatsen is dan is ook een kadastraal nummer vermeld. De nummers vóór de heerdnamen corresponderen ten slotte met de nummers op de kaart (afb. 6.34).

¹ {{335 Bruins,L.H. 1986}} Ik ben me er van bewust dat deze uitgave zeker niet overal de juiste namen weergeeft.

² GA = Groninger Archieven, HCO = Historisch centrum Overijssel, UA = Utrechts Archief

³ Voor de exacte weergave van de bron moet altijd het origineel geraadpleegd worden. Deze zijn digitaal beschikbaar bij de auteur.

⁴ {{345 Groninger Archieven 2013/p}} Voor de genealogische gegevens wordt verwezen naar website, de exacte vindplaats is niet in de tekst opgenomen (/f);}}

Lutke Garst

Oostercluft

1. Luppema eerste stede / Luppema andere stede

Treckcedule 1682 (GA 136-1356, fol. 81)

Secr. Riemersma verkoopt de Luppemaheerden inclusief 45,5 grazen in verschillende stukken en swetten genoemd met een groot stuk ten westen van de Grootegastmertoct aan Vrouw Abberinga voor 1800 gulden.

24 grazen met ten noorden Simon Tonnis erfgenamen, ten oosten Jan Peters, Gale Iwema en 't Grootegastmerdiep, ten zuiden en westen Lubbe Thomas.

9 grazen met ten noorden de treckvaart, ten oosten Lijcklama, ten westen Prott en Pouwel Alberts meijerwijze.

3 grazen met ten noorden Rituurs?? ter Verruc, ten oosten Lijcklama en de kerk van Lutjegast, ten zuiden de matsloot en ten westen Jan Berents meijerwijze.

2 grazen met ten noorden de voorgenoemde landen, ten oosten Lubbe Thomas, ten zuiden Colonels diep en ten westen Prot.

2,5 grazen in de Grijskerker mieden hebbende Jan Berents Meijerwijze ten noorden, ten oosten, de pastorie op Lutjegast, ten zuiden Sicco Sichers en anderen

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister wordt Luitenant Abbring vermeld als eigenaar van het grietmansrecht op Luppema.

Verkoopakte 1699 (GA 623-911)

Sicco Abberingh pastoor tot Visvliet en Catharina Alstorpius verkopen aan Menne Lues en Marijke Jans tot Lutjegast haar huismans behuizing met boomen en plantage gelegen op het oost onder Lutjegast.

Verkoopakte 1710 (GA 833-334)

Akte van verkoop door Sicco Abberinghe en zijn vrouw Catherina Alstorff te Visvliet aan Unico Michiel de Hertoghe op de familie Hertoghe van Feringa te Grootegast van de eigendom van de onder de behuizing beklemde landen met 2 ommegangen in de Oostercluft te Lutjegast, 1710

Het gaat hier om een behuizing die bewoond wordt door Sijbrant Tijmens en Luppema eerste stede en Luppema tweede stede worden genoemd. Alles voor 1400 car. gulden.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maken de Hertoghes van Feringa aanspraak op het recht van de Luppemaheerden zonder de grond.

Register van vaste goederen en koopbrieven Hertoghes van Feringa 1774-1799 (GA 623-386)

In het register van vaste goederen en gerechten van de familie Hertoghe van Feringa wordt een coopbrief van vermeld van 34,5 grazen waar Louwe Fokkes woonde en 1e en 2de Lubbema stede genaamd.

Locatie in 1832

Uit het bovenstaande blijkt dat de twee Luppema heerden in de zeventiende eeuw één boerderij vormen. De heerden kunnen op basis van de eerste vermelding redelijk zeker geïdentificeerd worden met de eerste boerderij naast de Grootegastertoct. Dit klopt ook met het feit dat het de eerste boerderij is in de ommegang. De grond aldaar wordt gepacht door Louwe Fokkes die in de laatste vermelding inderdaad wordt genoemd bij de Luppema steden (het erf heeft kadastrummer Grootegast K181).

2. Ouwema Ooster stede / Ouwema Wester stede

De heerden worden in andere bronnen ook wel Euwema of Uwema genoemd.

GA 623-901 (1686)

Garbrant Haijes en Martjen Garbrants echtelieden tot Zuidhorn, Jan Garbrants tot Lutjegast, Idse Garbrants tot Grootegast, Hindrickjen Janssen wed. van Iwe Haijes tot Grootegast, Barber Jansen tot Lutjegast, en Tibbe Crusinge verkopen ¼ deel van Ouwema 12 grazen groot, te Lutjegast aan Prott.

Hebbende tot swetten, ten noorden Reneike Tekes als mejer, de treckvaart Harincxma, Lubbe Thomas als mejer, ten oosten Lubbe Thomas, Sijmon Thomas, de Heer Coper, Jan Pieters kinderen, Gale Iwema, de Vrouw Hartoche, cornelis diep en treckweg, ten zuiden Geert jan Pieters, Jan Elles wed., Jacob Claasen, Harincxma, Hendrick Jansen, ten westen.

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister wordt Overste Prot genoemd als eigenaar van Ouwema Ooster stede en Secretaris Videmius als eigenaar van Ouwema Wester stede.

Verkoopakte 1743 (GA 623-968)

Heer en mevr. van Rikkinga verkopen een heerd land, bewoond en gebruikt door Lubbe Harms met alle heerlijkheden en gerechten aan de familie Hertoghe van Feringa. Deze heerd land is gezien de pachter vermoedelijk de edele heerd Ouwema, maar daar is andersom geen duidelijkheid over. Het zou dan vermoedelijk gaan om Ouwema westerstede, aangezien oosterstede al deels in handen was van Lt. Prot en later dus de familie Hertoghe van de familie Hertoghe van Feringa

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maakt de familie Hertoghe van Feringa aanspraak op het recht van beide heerden.

Register van vaste goederen en koopbrieven Hertoghes van Feringa 1774-1799 (GA 623-386)

In het register van vaste goederen en gerechten van de familie Hertoghe van Feringa wordt een coopbrief van 'de heerd waar Lubbe Harms woont' vermeld.

Locatie in 1832

De exacte locatie wordt op grond van het bovenstaande niet duidelijk. Gezien de ommeegang zouden de heerden ten westen van Luppema moeten liggen. In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 wordt de Hertoghe van de familie Hertoghe van Feringa, in overeenstemming met de laatste vermelding, als eigenaar vermeld. Dat klopt met het gegeven dat de heer Prot genoemd wordt als westerbuur van de Luppemaheerden. De heerd kan daarmee redelijk zeker geïdentificeerd worden met de boerderij direct ten westen van Luppema (het erf heeft kadastrummer Grootegast K183). Die boerderij en de grond er omheen is in 1755 in gebruik bij Lubbe Harms en dat klopt weer met de laatste vermelding.

3. Jullema eerste stede / Jullema andere stede

Treckcedule 1682 (GA 136-1356, fol. 81)

De bezitter van de rechten aan het eind de 17^e eeuw is Gale Iwema.

Treckcedule 1682 (GA 136-1356, fol. 81)

Gale Iwema wordt genoemd bij de verkoop van Luppema als swet (zie boven).

Treckcedule 1689 (GA 136-1356, fol. 158)

Gale Iwema wordt genoemd als swet bij de verkoop van Papema.

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister zijn staan de erven van Gale Iwema vermeld als eigenaar van de grietmansrechten op de Jullema heerden.

Verkoopakte 1742 (GA 623-952)

Lauwe Roelfs verkoopt aan Thijs Alberts te Grootegast zijn heerd land en landerijen 38 grazen groot, waar de behuizing van Hendrik Meijnderts is staande.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maken de Hertoghes van Feringa aanspraak op beide rechten en maakt Mevr. Clant wed. Westerbeek aanspraak op het recht op Jullema eerste stede.

Register van vaste goederen en koopbrieven Hertoghes van Feringa 1774-1799 (GA 623-386)

In het register van vaste goederen en gerechten van de familie Hertoghe van Feringa wordt een coopbrief van Jan Jacobs plaats vermeld, die nu is samengetrokken met de andere plaats van Hindrik Meinders wed. Met de aankomstbrief van het heem no. 16 wat een aankomstbrief van het heem bij de balk over de Grootegastertocht is.

Locatie in 1832

De beoogde locatie van de boerderij op basis van de volgorde wordt in 1755 bewoond door Hindrik Meinders, die had net als Feije Wietses Brantsema in 1832 ook een stuk grond ten oosten van de Luppemaheerden. Gale Iwema, de eigenaar van Jullema in 1682 had ook een stuk grond ten oosten van de Luppemaheerden. Op basis daarvan kan veronderstelt worden dat Hindrik Meinders dezelfde grond bezat of pachtte als Gale Iwema en dat dat de locatie van de Jullema's moet zijn geweest. Die situatie wordt bevestigd door de laatste vermelding waarin ook Hendrik Meinders wed. als pachter vermeld staat en waar een heem bij de tocht vermeld wordt. De boerderij lag in 1832 ongeveer 300 meter ten noordwesten van de Ouwema's (het erf heeft kadasternummer Grootegast K197).

4. Papema stede

Treckcedule 1689 (GA 136-1356, fol. 158)

Jan Edses wed. verkoopt een heemstede van 12,5 grazen liggende onverschieden in 50 grazen op Lutjegast, waarvan Roelof Idses kinderen en cons. de rest toebehoort (Papema). Hebbende tot naaste swetten, ten noorden Trijntjen Pieters in de Westerhorn, ten oosten Gale Iwema, ten zuiden Lebbe Thijssen op Grootegast, ten westen Renne? Bennes. Verkocht voor 290 gulden aan Prott.

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister zijn staan Overste Prot en Roelf Idzes kinderen beiden voor de helft als eigenaar vermeld van Papema.

Verkoopakte 1701 (GA 623-913)

Idse Roelof, Drieuwes Roeleffs, Jacob Thijmens en Liesbeth Roeleffs echtelieden. Erfgenamen van Roeleff Idses en Foeke Drieuwes hebben verkocht aan Colonel Prott hun eigen land op een halve plaatse met alle gerechtigheden genaamd Papema stede. Waarvan de kopers de andere helft bezitten. Alles voor 940 gulden.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maken de Hertoghes van Feringa aanspraak op het recht op Papema.

Register van vaste goederen en koopbrieven Hertoghes van Feringa 1774-1799 (GA 623-386)

In het register van vaste goederen en gerechten van de familie Hertoghe van Feringa wordt een coopbrief van Papema stede vermeld. No. 4 Coopbrief van grietenij en buurrecht Papema stede nu de plaats van Hindrik Meinders wed.

Locatie in 1832

Op basis van de volgorde in de ommegang en de eerste vermelding mag er vanuit gegaan worden dat Papema direct ten westen van de Jullema's lag. Uit de eerste vermelding is af te leiden dat de heerd inmiddels in verschillende stukken is verdeeld. De laatste vermelding uit de registers van de familie Hertoghe van Feringa geeft een sterke aanwijzing dat het erf inderdaad direct ten westen van de Jullemaheerden lag op de grond die in 1755 gepacht werden door Hindrik Meinders wed.

5. Olde Tiarcks stede

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister zijn wordt de heer van Aijkema vermeld als eigenaar van het recht op Olde Tiarcks stede.

Treckcedule 1754 (GA 136-1360, fol. 320)

De crediteuren van de heer H.G. Geertsema van Aijkema verkopen in 1754 het recht op Olde Tiarksstede zonder grond aan de burgemeester J.G. Geertsema.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maakt burgemeester Geertsema aanspraak op het recht zonder grond de grond te bezitten.

Verkoopakte 1778 (GA 623-971)

Mevrouw wed. Geertsema geb. Clant verkoopt in 1778 aan de familie Hertoghe van Feringa een camp land met een hof of heemstede te Lutjegast in gebruik bij Leeuwe Jelles. Bij de heemstede worden ook een reeks heerlijke rechten verkocht, maar geen rechten van Olde Tiarcks stede.

Locatie in 1832

De oud burgemeester J.G. Geertsema heeft de rechten op Olde Tiarcks stede in 1754 gekocht van de heer H.P. Geertsema wegens het huis Aijkema. In 1778 verkopen ze een heerd land in gebruik bij Leeuwe Jelles. Leeuwe Jelles heeft in 1755 drie stukken land waaronder een stuk even ten westen van de Jullema's en de beoogde locatie van Papema. Gezien de ommegang is dat een mogelijke locatie van Olde Tiarcks stede. De Geertsema's moeten op enig moment dan ook de grond van deze stede hebben gekocht. In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 wordt Geertsema echter nog genoemd als eigenaar van het recht zonder grond. Een bewijs voor aankoop op een later moment is niet gevonden. De locatie van de heerd kan daarom niet met zekerheid bepaald worden en alleen global worden weergegeven. Op basis van de volgorde in de ommegang moet de heerd echter ten westen van Papema en de Jullemaheerden hebben gelegen.

6. Benkema stede

De heerd wordt in andere bronnen ook wel Benkema Bolheem genoemd.

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister staat de heer G. Aldringa vermeld als eigenaar van het grietmansrecht op Benkema stede.

Treckcedule 1637 en 1654 (GA 136-1353, fol. 662/1354, fol. 241)

In beide registers wordt de verkoop van Bennema vermeld. In beide stukken wordt er gesproken van Benkema Bolheem en worden er geen swetten vermeld.

Treckcedule 1754 (GA 136-1362, fol. 300)

In 1754 verkopen de Creditoren van de Mepsche van Faan Benkema Bolheem zonder grond aan Willem Alberda voor 155 gulden.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 staat bij Benkema vermeld: 'Dr. Terborgh en Knockniels wegens de boedel van Hr. van Faan/ nu de Hr. gedep. Willem Alberda (zonder grond)'

Locatie in 1832

Net als de twee voorgaande heerden is de locatie van Benkema niet nauwkeurig te bepalen. Op basis van de volgorde in de ommegang mag verwacht worden dat de heerd ten westen van Olde Tiarks stede lag, maar aangezien deze ook al relatief geplaatst is de locatiebepaling erg onzeker.

Suijder ofte Middelcluft

7. Friersoma

De heerd worden in andere bronnen ook wel Fritema of Friersma genoemd.

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister zijn Jonkheer Gramaije en Claas Fockes voor de helft eigenaar van het grietmansrecht op Friersoma.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maken Conraadt en Mevr. Gramaije wed. Uiterwijk allebei aanspraak op een helft van het recht.

Verkoopakte 1757 (GA 735-77, fol. 215)

In 1757 verkoopt Conraadt de Haaze zijn heerd Friersma met ongeveer 58 grazen aan Egbertus Cammen en Sijmen Hendriks (predikant en koopman te Gerkesklooster).

Processtukken 1629-1769 (HCO 223.1-1029)

"Stukken betreffende een proces, gevoerd tussen Willem van Middachten, namens zijn vrouw Gijsberta van Dorth, en ds. Egbert van Cammen c.s. over het bezit van het stemrecht voor de benoeming van de grietman in Westerdeel Langewold en het recht tot waarneming van het redgerambt, welke rechten waren verbonden aan de heerden Fritema, Poppema en Heerema, 1629 - 1769. 1 pak en 2 charters." Uit de processtukken is de locatie van de heerden helaas niet op te maken.

Locatie in 1832

In het klauwregister van de eerste vermelding worden mevr. Gramaije en Claas Fockes beiden genoemd als halve eigenaren. Claas Fockes wordt in de verponding van 1721 vermeld als eigenaar en

gebruiker van 54 grazen Vijftig jaar later, in 1755, heeft Conraadt de Haaze de helft van Claas Fockes vermoedelijk in handen met om en nabij 50 grazen land. Dit wordt bevestigd in de registratie van heerlijke rechten in 1755 waarin Conraadt en Mevr. Gramaije wed. Uiterwijk worden vermeld bij Fritema of Friersoma. Conraadt verkoopt zijn land getuige de tweede vermelding met het volledige recht aan de heren uit Gerkesklooster. Als gevolg waarvan in 1769 een rechtszaak wordt gevoerd tussen de heren uit Gerkesklooster en de erfgenamen van de Gramaijes (Willem van Middagten en zijn vrouw Gijsberta van Dorth) over de grietmansrechten op Friersomam, Poppema en Herema.

In de grastallen van 1754 wordt Conraadt genoemd met 44 grazen van hemzelf en 3 grazen gepacht van Heer Wolda. In de zijlschotregisters komt Conraadt niet voor. Dit zou kunnen komen doordat hij geen bezit aan een doorgaande weg of watergang heeft. Op basis van de volgorde van de grastallen registers is het bezit van Conraadt in de buurt van de beoogde locaties te plaatsen, de exacte locatie blijft echter onzeker.

Uit de volgorde in de ommegangen en de eigenaren die vermeld staan bij de registratie van heerlijke rechten kan opgemaakt worden dat Herema, Poppema en Friersoma dichtbij elkaar liggen. Dit blijkt ook wel uit de rechtszaak die in 1769 gevoerd wordt over de drie rechten. De heerden liggen vermoedelijk op een rijtje ten oosten van Rickerda (het erf Friersoma zou dan kadastrummer Grootegast K207 hebben).

8. Poppema

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister omstreeks 1700 is Jonkheer Gramaije eigenaar van het grietmansrecht op Poppema.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maakt burgemeester Geertsema aanspraak op het eigendom van het recht zonder grond de grond te bezitten.

Locatie in 1832

Omstreeks 1700 en ook in 1755 bij de registratie van heerlijke rechten zijn de Gramaijes eigenaar van het grietmansrecht op Poppema. In 1769 (zie Friersoma) zijn de erfopvolgers van de Gramaijes de eigenaar. Hoewel de Gramaijes als eigenaren met grond vermeldt worden bij de registratie van heerlijke rechten is dat uiterst twijfelachtig. Ze worden in de 18^e eeuw nergens vermeld als eigenaren van grond. De rechten van Herema en Poppema zijn in de 18^e eeuw en vermoedelijk al eerder losgekoppeld van de grond.

Uit de volgorde in de ommegangen en de eigenaren die vermeld staan bij de registratie van heerlijke rechten kan opgemaakt worden dat Herema, Poppema en Friersoma dichtbij elkaar liggen. Dit blijkt ook wel uit de rechtszaak die in 1769 gevoerd wordt over de drie rechten. De heerden liggen vermoedelijk op een rijtje ten oosten van Rickerda (het erf Poppema zou dan kadastrummer Grootegast K209 hebben).

9. Herema

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister omstreeks 1700 is Jonkheer Gramaije eigenaar van het grietmansrecht op Herema.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maken de Gramaijes en Geertsema aanspraak op het recht van Herema.

Locatie in 1832

Omstreeks 1700 en ook in 1755 bij de registratie van heerlijke rechten zijn de Gramaijes eigenaar van het grietmansrecht op Herema. In 1755 wordt ook de heer Geertsema genoemd, maar die aanspraak is vermoedelijk ongegrond. In 1769 (zie Friersoma) zijn de erfopvolgers van de Gramaijes de eigenaar.

Uit de volgorde in de ommegangen en de eigenaren die vermeld staan bij de registratie van heerlijke rechten kan opgemaakt worden dat Herema, Poppema en Friersoma dichtbij elkaar liggen. Dit blijkt ook wel uit de rechtszaak die in 1769 gevoerd wordt over de drie rechten. De heerden liggen vermoedelijk op een rijtje ten oosten van Rickerda (het erf Herema zou dan kadastrummer Grootegast K214 hebben).

10. Rickerda Ooster stede / Rickerda Wester stede

Treckcedule 1674 (GA 136-1355, fol. 30)

Luitenant Conraedt van Aswede verkoopt 27,5 grazen met behuizing genaamd Rickerda aan Dr. Schaik, met als swetten de de lijkweg ten noorden, pastorielanden ten oosten, de Grootegastermieden ten zuiden en Engelbert Jannes ten westen. Het gaat hier om beide heerden Rickerda.

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister zijn staat Overste Prot vermeld als eigenaar van het grietmansrecht op beide Rickerda heerden.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maken de Hertoges van Feringa aanspraak op het recht op de Rickerda heerden.

Locatie in 1832

De locatie van de Rickerdaheerden staat nu nog steeds bekend staat als Rickerda en komt overeen met de locatiebeschrijving die wordt genoemd in de vermelding. Direct ten oosten van Rickerda ligt getuige de reconstructie van het kerkeland inderdaad een stuk pastoriegrond. De verdere geschiedenis van de borg Rickerda staat beschreven in "De Ommelander Borgen en Steenhuizen" waaruit ook duidelijk de locatie van de heerden blijkt.⁵ In 1832 is het huis al afgebroken, maar zijn de contouren van de tuin nog duidelijk zichtbaar op de kadastrale kaart (rondom Grootegast K216).

11. Bennema Suijdt / Bennema Noordt

Verkoopakte 1687 (GA 623-902)

Wijlen Symon Tonnis en Frouckjen Cornelis verkopen per brandende keerse de plaats Bennema Zuid op Lutjegast bestaande uit behuizing, hovinge, plantage, ommegang in de grietenij en buurtrecht en de daarbij behorende landerijen in naam en faam 60 grazen in verschillende stukken. Koper is Jacob van Horenbeek voor 3150 car. gulden.

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister zijn staat bij de Bennemaheerden vermeld: 'Jacob Wabbens in Groningen nu / Overste Prot'.

Verkoopakte 1701 (GA 623-914)

Jacob Wobbes en Catalina Hoorenbeek tot Groningen verkopen aan Colonel Prot. een behuizing met hof door Sasske Jans meijerwijze gebruik, met twee gerechtigheden Bennema Noord en Bennema Zuid genaamt. Alles voor 3550 car. Gulden

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maken de Hertoghes van Feringa aanspraak op het rechten van de Bennemaheerden.

Register van vaste goederen en koopbrieven Hertoghes van Feringa 1774-1799 (GA 623-386)

In een register van vaste goederen en koopbrieven van de Hertoghes van de familie Hertoghe van Feringa in Lutjegast wordt onder nr. 8 een oude koopbrief vermeld van een half heem dat in de hof en gracht van Rickerda is versmolten. Zover bekend zijn de heerden ten oosten van Rickerda nooit in bezit geweest van de familie dus het zal hier moeten gaan om een heerd aan de westkant van het huis.

Locatie in 1832

De Bennema heerden zijn omstreeks 1755 in bezit van de Hertoghes van de familie Hertoghe van Feringa getuige de registratie van de edele rechten. Op basis van de volgorde in de ommegang lagen de Bennema heerden vermoedelijk ten westen van de Rickerda heerden. De grond aldaar was aan de noordzijde en zuidzijde van de weg inderdaad in bezit van de de familie Hertoghe van Feringa's. Mogelijk hebben de twee heerden aan weerszijden van de weg gelegen direct ten westen van het huis Rickerda. De laatste vermelding kan een aanwijzing zijn dat een deel van de heerd is opgenomen in de tuin van het huis Rickerda.

⁵ Formsma et al., 1987, 238.

12. Tassema

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister is de Tassemaheerd in handen van de heer van Hanckema.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maken de Hertoghes van Feringa aanspraak op het recht van Tassema.

Register van vaste goederen en koopbrieven Hertoghes van Feringa 1774-1799 (GA 623-386)

In het register van vaste goederen en gerechten van de familie Hertoghe van Feringa wordt een coopbrief van de Tassema heerd vermeld zonder verdere aanwijzingen van bewoners of ligging.

Locatie in 1832

Van de Tassema heerd zijn buiten de klauwregisters en de registratie van heerlijke rechten geen aanvullende gegevens gevonden. Rond 1700 is de Tassemaheerd nog in handen van Hanckema, maar in het verpondingsregister van 1721 wordt Hanckema niet genoemd als eigenaar van gronden in Lutjegast. Vermoedelijk zijn de gronden en de rechten dan al overgegaan op Prot of zijn opvolgers de Hertoghe van de familie Hertoghe van Feringa. In 1755 wordt deze genoemd als eigenaar van de rechten. Deze hebben ten westen van de Bennema heerden, waar de heerd volgens de volgorde in de klauwregisters moet liggen, vooral aan de zuidkant van de weg bezit. De heerd zal om die reden daar ergens geplaatst moeten worden.

13. Frouckema

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister is Frouckema in handen van de heer van de pastorie van Lutjegast.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maakt de pastorie van Lutjegast aanspraak op het recht van Frouckema.

Locatie in 1832

Volgens de volgorde in de ommegang zou Frouckema ergens ten westen van de Bennema's en Tassema moeten liggen. Gezien de bezitsverdeling in 1755 ligt een locatie aan de overkant van de weg ten noorden van Tassema voor de hand. In alle registers met betrekking tot de klauw zijn het grietmans- en buurrecht op Frouckema in bezit van de pastorie van Lutjegast. Om die reden is door sommige auteurs geschreven dat het om de pastorie zelf gaat.⁶ De pastorieplaats zelf is echter Ooster Hijlema. Op basis van het grondbezit van de kerk is het waarschijnlijk dat het gaat om de boerderij met de grond ten noorden van weg die Louwe Leeuwes in 1754 huurt van de pastorie. In 1832 gebruiken de erven van Hindrik Cornelis Froentjes het erf met kadastraal nummer Grootegast K63)

Hofhorne ofte Westercluft

14. Boijema

Verkoopakte 1679 (GA 623-899)

Vrouw Elletien Wedda verkoopt de helft van de Boyemaheerd aan Luitenant Prott. De andere helft is in handen van Pastoor Thomas Albarthoma.

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister staat Overste Prot vermeld als eigenaar van het grietmansrecht op Boijema.

Verkoopakte (GA 623-908)

Alberthus Alberthoma predikant te Lutjegast verkoopt de helft van Boijema met 17 grazen land aan Colonel Prott. De helft wordt door Reinder Eskes gebruikt. Alles voor 915 gulden

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maken de Hertoghes van Feringa aanspraak op het recht van Boijema.

⁶ Ligterink, 1968.

Locatie in 1832

Op basis van de voorgaande vermeldingen en de vermeldingen in de klauwregisters en registratie van heerlijke rechten hebben de Hertoghes van de familie Hertoghe van Feringa de rechten en de grond van Boijema in de 18^e eeuw in handen. Op basis van de ommeegang zal de heerd ergens tussen Frouckema en Tassema en Ooster Hijlema in moeten liggen. De exacte ligging is enkel op basis van de bovenstaande vermeldingen niet te reconstrueren.

15. Hijlema Bolstede of Ooster Hijlema

Treckcedule 1660 (GA 136-1354, fol. 372)

Per brandende keerse is verkocht van Johan Hoendricks aan Hendrick Ploegman, een heerd van 32 grazen Hijlema genaamd. Bij de heerd hoorde een behuizing, hovingen, plantages, grachten, gestoelten, legersteden op het kerkhof en in de kerk, exclusief het graf in het koor waar voors. Hoendriks begraven is, heemsteden en 7 a 8 grietenij ommegangen in de grietenijen van Lutjegast, Grotegast en Opende. Er worden geen namen van edele heerden genoemd.

Treckcedule 1674 (GA 136-1355, fol. 19)

Per brandende keerse is verkocht aan Jacob van Hoornbeeck, een heerd van 32 grazen Hijlema genaamd. De heerd was van wijlen Freule Joan Hoendriks tot Lutjegast, maar was nu van ir. Renemans. Bij de heerd hoorde een behuizing, hovingen, plantages, grachten, gestoelten, legersteden op het kerkhof en in de kerk, exclusief het graf in het koor waar voors. Hoendriks begraven is, heemsteden en 7 a 8 grietenij ommegangen in de grietenijen van Lutjegast, Grotegast en Opende. Er worden geen namen van edele heerden genoemd, uitgezonderd de heerd Wester Hijlema want daar valt in 1674 het recht op.

Verkoopakte 1680 (GA 659-19 /6)

Jacob van Hoornbeeck verkoopt aan Johan Wuitiers op Froma zijn rechten in de ommegangen van Lutjegast, Grootegast en Opende. Welke rechten staat er niet bij. Er wordt verwezen naar de keerskoopbrief van 1674 (*Treckcedule deel 3, fol. 19 (1674)*), daarin worden echter ook geen heerdnamen vermeld.

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister staan de Kerk en Wuitjes elk voor de helft vermeld als eigenaar van het recht op Ooster Hijlema en Overste Prot heeft het recht in 1700 gesleten.

GA 657-112 (1695)

Kopie van een akte van verkoop en overdracht door Albartus Wuitiers aan Bernhard J. van Prot van de gerechtigheden onder Lutjegast. Het gaat om de rechten op Eema, Ooster Hijlema, Wester-Hijlema, Hijlema Bolheem en Rickersma Westerstede.

Verkoopakte 1712 (GA 623-920)

Wijbrandus Faber out scheeper binnen Leeuwarden, zich gualificeren voor zijn Vrouw Geertruid Arksen verkopen aan Unico de Hertoghe tot de familie Hertoghe van Feringa en aan Johannes Videnius een behuizing met schuur, hof, bomen en plantagen, voorzien met grachten cingel alsmede een gestoelte en legersteden in de kerk en op het kerkhof Hijlema heert genaamd, gelegen tot Lutjegast bij Harmen Jacobs meijerwijze in gebruik. Met daarbij 4 heemsteden met als burens: De eerste ten noorden de gemene weg, de Heer Meijknecht ten oosten, de cooper te zuiden en Geert Wigbolts meijerwijze ten westen. De tweede heemstede heeft de cooper ten noorden en oosten, te zuiden de gemene weg, en ten westen nu Pieter Jansen als Kooper. De derde heemstede heeft Harmen Jacobs meijerwijze ten westen en noorden, ten oosten de gemene weg en ten zuiden Secr. Johannes Videmius. De vierde heemstede heeft de cooper ten noorden, ten oosten en zuiden Harmen Joesten meijerwijze en ten westen de gemene weg. Alles voor een som van 762 car. Gulden.

Treckcedule 1718 (GA 136-1359, fol. 166)

De creditoren van de heer Wuitjers verkopen Froma, bestaande uit een deftig huis, met grachten hoven en welbeplante singels en 14 grazen land. Ten noorden de Raadsheer R. Emmen, te oosten Claas Fockes Eskes en de Raadsheer R. Emmen, ten zuiden het Treckpad en enige heemsteden en te westen de Raadsheer R. Emmen welke plaatse en landerijen zullen worden verkocht. Gekocht door Raadsheer R. Emmen. Dit goed is pas in 1735 helemaal betaald en overgedragen...623-934 (1735)

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maken de Hertoghe van Feringa en de kerk beiden aanspraak op een half recht van Ooster Hijlema en de Raadsheer Emmen op het hele recht.

Register van vaste goederen en koopbrieven Hertoghes van Feringa 1774-1799 (GA 623-386)

In het register van vaste goederen en gerechtigheden van de Hertoghes van de familie Hertoghe van Feringa staat dat schoolmeester Thomas Tammes op Hylema woont. Tevens worden onder die heerd de vier heemsteden genoemd die ook in de voorgaande vermelding worden genoemd.

Locatie in 1832

In de registratie van heerlijkheden zijn er meerdere gegadigden voor het recht van Ooster Hijlema, de familie Hertoghe van Feringa als primair collator namens de kerk en de pastorie maken beiden aanspraak op een half recht, maar ook Raadsheer Emmen heeft zich voor het volle recht geregistreerd. In de 17^e eeuw wordt Ooster Hijlema genoemd als locatie waar de pastorie op gesticht is.⁷ Dit blijkt ook uit aanspraak die de kerk en de pastorie op de heerd maken.

In 1660 wordt een heerd land van Johan Hoendricks, Hijlema genaamd, per opbod verkocht aan Hendrick Poelman met daarbij een groot aantal grietnijrechten. Deze heeft zijn aankoop in 1674 doorverkocht aan Jacob van Hoorenbeek. Zonder dat er bewijs van is lijkt van Hoorenbeek de heerd land vervolgens zonder de rechten doorverkocht te hebben aan Wijbrandus Faber, want deze verkoopt het in 1712 zonder rechten door aan de Hertoghes tot de familie Hertoghe van Feringa. De verkoopbeschrijvingen komen overeen met het huis waarover gesproken wordt bij de publieke verkoop van Rikkerda in 1828. In de beschrijving van de kavels van de verkoop wordt een stuk grond achter de kosterij verkocht waar de voormalige borgstede Hylema zou hebben gestaan.⁸ Dit stuk grond is inderdaad niet meer in handen van de kerk getuige de reconstructie van het kerkegoed. In het register van vaste goederen van de familie Hertoghe tot de familie Hertoghe van Feringa wordt schoolmeester Thomas Tammes genoemd als bewoner van Hylema. Daarmee is een link gelegd tussen het huis van de familie Hoendrix en de voormalige 'borgstede Hylema'. Formsma schrijft over de familie in de "Ommelander borgen en Steenhuizen" het volgende: 'Op de kaart van Van Starckenborch staat onder Lutjegast een minderhuis Hoendrix. Leden van de familie Hoendrix compareerden in de jaren 1607-1652 voor Lutjegast op de landdag'.⁹ Verder is bekend dat Johan Hoendrix omstreeks 1640 behoorlijke hoeveelheden grond in Lutjegast en Visvliet moest verkopen.¹⁰ Hoe de familie Hoendrix aan deze gronden is gekomen (waar op dat moment de grietmansrechten vermoedelijk nog aangekoppeld zaten) is niet duidelijk. Duidelijk is dat de grond en de rechten die ze in bezit hadden apart zijn verkocht. Met de laatste grond zijn ook alle rechten verkocht. De koper, Jacob van Hoornbeek heeft de rechten in 1680 vermoedelijk in zijn geheel doorverkocht aan de familie Wuitiers op Froma. In 1695 verkoopt Albert Wuitiers de rechten van Ema, Ooster-Hylema, Wester-Hylema, Hylema Bolhiem en Ryckersma westerstede aan Johan Prot die op dat moment op Rikkerda woont. Het recht op Oosterhijlema was vermoedelijk maar een half recht, want de andere helft was in handen van de kerk. Ooster Hijlema kan vrij zeker geplaatst worden bij de kerk (kadastraal nummer Grootegast K253), maar het is niet helemaal duidelijk wie nu welke rechten in handen had.

16. Eema

Verkoopakte 1680 (GA 659-19)

Secretaris Albert Oosterhof verkoopt de rechten op Adde Bonnens heem, Eema en Hijlema Bolheem zonder grond aan Johan Wuitiers.

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister is Eema in handen van de heer Wuitiers.

Verkoopakte 1695 (GA 657-112)

Kopie van een akte van verkoop en overdracht door Albartus Wuitiers aan Bernhard J. van Prot van de gerechtigheden onder Lutjegast. Het gaat om de rechten op Eema, Ooster Hijlema, Wester-Hijlema, Hijlema Bolheem en Rickersma Westerstede.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maken de Hertoghe van Feringa en de Raadsheer Emmen beiden aanspraak op het recht op Eema.

Locatie in 1832

⁷ Feenstra & Oudman, 2004, 126.

⁸ Formsma *et al.*, 1987, 238.

⁹ Formsma *et al.*, 1987, 238.

¹⁰ Treckcedule, deel I, folio 879, 880, 882 t/m 885, 888, 889, 895, 923. Een deel van de gronden kocht Hoendrix zelf weer terug bij de keersverkoop. Op basis van deze gegevens wordt in populaire teksten nog wel eens geschreven dat het huis van Hoendrix gelijk is aan het voormalige voorwerk Hilmahuis van Gerkesklooster. Dat is zeker niet het geval.

In 1680 verkoopt Albert Oosterhoff de rechten van Eema, Hijlema Bolheem en Ade Bojensheem zonder grond aan Johan Wuitiers. Hoe Albert Oosterhoff aan de rechten is gekomen is niet duidelijk, evenmin als duidelijk is bij welke grond ze precies horen. Wuitiers verkoopt Ade Bojensheem in 1694 aan secretaris Johan Videmius. Eema en Hijlema Bolheem verkoopt hij een jaar later met de rest van de rechten in zijn bezit aan Johan Prot. Over de exacte ligging van Eema tast ik in het duister. Op basis van de volgorde in de ommegang is te veronderstellen dat de heerd direct ten westen van Ooster Hijlema heeft gelegen.

17. Hijlema Bolheem

Verkoopakte 1680 (GA 659-19/4)

Secretaris Albert Oosterhof verkoopt de rechten op Adde Bonnens heem, Eema en Hijlema Bolheem zonder grond aan Johan Wuitiers.

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister is Hijlema Bolheem in handen van de heer Wuitiers.

Verkoopakte 1695 (GA 657-112)

Kopie van een akte van verkoop en overdracht door Albartus Wuitiers aan Bernhard J. van Prot van de gerechtigden onder Lutjegast. Het gaat om de rechten op Eema, Ooster Hijlema, Wester-Hijlema, Hijlema Bolheem en Rickersma Westerstede.

Verkoopakte 1730 (GA 616-148)

Scheiding van gezamenlijk bezit van Clasen en Wassenaar bevattende Noorder Loma, Watterma en Bolhiem. In de akte wordt gezegd dat Tamme Lubberts in 1730 op Bolhiem woont en dat de boerderij in bezit komt van Symon Wassenaar. Gerben Clasen krijgt de andere in bezit.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maken de Hertoghe van Feringa en de Raadsheer Emmen beiden aanspraak op het recht op Hijlema Bolheem.

Locatie in 1832

In 1680 verkoopt Albert Oosterhoff de rechten van Eema, Hijlema Bolheem en Ade Bojensheem zonder grond aan Johan Wuitiers. Hoe Albert Oosterhoff aan de rechten is gekomen is niet duidelijk, evenmin als duidelijk is bij welke grond ze precies horen. Wuitiers verkoopt Ade Bojensheem in 1694 aan secretaris Johan Videmius. Eema en Hijlema Bolheem verkoopt hij een jaar later met de rest van de rechten in zijn bezit aan Johan Prot. Over de exacte ligging van Hijlema Bolheem tast ik evenals bij Eema in het duister. Op basis van de volgorde in de ommegang is te veronderstellen dat de heerd net als Eema ten westen van Ooster Hijlema oftewel de kerk heeft gelegen.

De vermelding uit 1730 dat Symon Wassenaar na een scheiding van gezamenlijk bezit Bolhiem in handen krijgt is erg vreemd aangezien dit wel Hijlema Bolheem moet zijn. Of hij ook het recht in handen heeft is niet duidelijk, mogelijk gaat het alleen om de grond. De gebruiker is volgens die bron Tamme Thomas, vermoedelijk de vader van de latere schoolmeester Thomas Tammes. Hoe dit gegeven ingepast moet worden is niet duidelijk.

18. Wester Hijlema of Jan Gal

In andere bronnen ook wel Jan Gallens genoemd

Treckcedule 1660 (GA 136-1354, fol. 372)

Per brandende keerse is verkocht van Johan Hoendricks aan Hendrick Ploegman, een heerd van 32 grazen Hijlema genaamd. Bij de heerd hoorde een behuizing, hovingen, plantages, grachten, gestoelten, legersteden op het kerkhof en in de kerk, exclusief het graf in het koor waar voors. Hoendriks begraven is, heemsteden en 7 a 8 grietenij ommegangen in de grietenijen van Lutjegast, Grotegast en Opende. Er worden geen namen van edele heerden genoemd.

Treckcedule 1674 ((GA 136-1355, fol. 19)

Per brandende keerse is verkocht aan Jacob van Hoornbeeck, een heerd van 32 grazen Hijlema genaamd. De heerd was van wijlen Freule Joan Hoendriks tot Lutjegast, maar was nu van ir. Renemans. Bij de heerd hoorde een behuizing, hovingen, plantages, grachten, gestoelten, legersteden op het kerkhof en in de kerk, exclusief het graf in het koor waar voors. Hoendriks begraven is, heemsteden en 7 a 8 grietenij ommegangen in de grietenijen van Lutjegast, Grotegast en Opende. Er

worden geen namen van edele heerden genoemd, uitgezonderd de heerd Wester Hijlema want daar valt in 1674 het recht op.

Verkoopakte 1680 (GA 659-19/6)

Jacob van Hoornbeeck verkoopt aan Johan Wuitiers op Froma zijn rechten in de ommegangen van Lutjegast, Grootegast en Opende. Welke rechten staat er niet bij. Er wordt verwezen naar de keerskoopbrief van 1674 (*Treckcedule deel 3, fol. 19 (1674)*), daarin worden echter ook geen heerddnamen vermeld.

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister is Wester Hijlema in handen van de heer Wuitiers.

Verkoopakte 1695 (GA 657-112)

Kopie van een akte van verkoop en overdracht door Albartus Wuitiers aan Bernhard J. van Prot van de gerechtigden onder Lutjegast. Het gaat om de rechten op Eema, Ooster Hijlema, Wester-Hijlema, Hijlema Bolheem en Rickersma Westerstede.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maken de Hertoghe van Feringa en de Raadsheer Emmen beiden aanspraak op het recht op Wester Hijlema.

Locatie in 1832

Op basis van uitsluiting zijn de rechten van Lutjegast die Johan Hoendricks verkoopt en die uiteindelijk via de familie Wuitiers bij Johan Prot terecht komen te reconstrueren. Het gaat om een pakket van rechten in Lutjegast, Grootegast en Opende, maar ze worden niet bij naam genoemd. Van Eema, Hijlema Bolheem en Ade Bojensheem is bekend dat Wuitiers ze in 1680 zonder grond koopt van Albert Oosterhof. Ade Bojensheem verkoopt hij in 1694 aan secr. Videmius, de andere twee in 1695 aan Prot, tegelijk met Ooster Hijlema (half), Wester Hijlema en Rickersma Westerstede allen zonder grond. Van de laatste drie heerden kan verondersteld worden dat ze uit het bezit van Johan Hoendricks afkomstig zijn. In 1718 verkoopt Wuitiers zijn huis Froma met alle rechten aan de Raadsheer Emmen. De rechten van Lutjegast had hij echter al eerder verkocht aan Johan Prot, de oorzaak van het conflict over de rechten tussen de erfgenamen van Prot en de Raadsheer omstreeks 1755.

De locatie van Wester Hijlema is er met de eigendomsreconstructie van deze rechten niet duidelijker op geworden. De rechten van alle genoemde heerden zijn al vroeg losgekoppeld van de grond en daardoor niet meer te verbinden aan eigenaren en grondgebruikers in het midden van de 18^e eeuw. Gezien de volgorde van de ommegang en de naam zal de heerd ten westen van Ooster Hillema hebben gelegen. Mogelijk woonde Gerke Hijlema in Wester Hijlema. Deze wordt vermeld als gebruiker in het schatregister van 1540 als *Gereke Hillumma myt die Oesterweeren* met 45 grazen. De Wieren liggen even ten zuiden van Lutjegast aan weerszijden van de weg naar Grootegast. De Oosterwieren liggen dan logischerwijs ten oosten van de weg. De beoogde locatie is in 1832 in gebruik bij Hendrik Reits Reitenga. De grond die hij gebruikt strekt zich ver uit naar het oosten en dat komt overeen met het feit dat *Gereke* ook nog 13 grazen van de Boyema heerd gebruikt. Op basis van deze gegevens plaats ik Wester Hillema even ten zuiden van het dorp ten oosten van de weg naar Grootegast, maar erg zeker is deze locatie niet.

19. Olde Brungers heem

In andere bronnen ook wel Olde Brungers heem genoemd.

Verkoopakte 1675 (GA 623-897a)

De curator van Jan en Albertina Cup verkoopt de rechten van van Olde Brungers heerd aan Wilhelmus Hora.

Verkoopakte 1676 (GA 623-897b)

Wilhelmus Hora verkoopt de rechten op de Olde Brungersheerd aan Johan Prot.

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister is Olde Brungers heem in handen van de heer Wuitiers.

Verkoopakte 1722 (GA 623-939)

Baukien Siccama, wed. van secr. Videmius verkoopt aan Feringa de behuizinge op Pastor Brongersma grond (rond 1755 was er sprake van een pastoor Brongers in Lutjegast, maar mogelijk dus ook al eerder). Alles voor 700 car. gulden.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maken de Hertoghe van Feringa en de Raadsheer Emmen beiden aanspraak op het recht op Olde Brungers heem.

Locatie in 1832

De eerste vermelding wat betreft het bezit van het grietenijrecht van Olde Brungers heerd is van 1675 als Jan en Albertina Cup het recht zonder grond verkopen aan Wilhelmus Hora. Hoe het echtpaar Cup aan het recht op Olde Brungers heem is gekomen is onduidelijk. Een jaar later verkoopt Hora het recht aan Johan Prot en vervolgens blijft het vermoedelijk lang in die familie. De vermelding in het klauwboek van 1695 dat Wuitiers het recht in bezit, berust vermoedelijk op een misverstand. Aangezien het recht door het echtpaar Cup zonder grond verkocht is, is het moeilijk te reconstrueren. In 1722 verkoopt de weduwe van Secr. Videmius een huis op 'Pastor Brongersma grond'. Videmius was omstreeks die tijd eigenaar van Ade Bojensheem, maar de naam zou op een verbinding met Olde Brongers heem kunnen duiden. Een andere aanwijzing is het feit dat *Gereke Hillumma myt die Oosterweeren*, eerder genoemd als mogelijke bezitter van Wester Hijlema, tevens 13,5 grazen van Olde Brungers heerd gebruikt. Op basis daarvan heb ik de heerd ook op de Wieren geplaatst ten westen van Wester Hijlema, maar ook hier geldt dat de locatie uiterst onzeker is.

20. Ade Bojens heem

In andere bronnen ook wel Adde Bunnensheem of Ade Bonnesheem genoemd.

Verkoopakte 1680 (GA 659-19/4)

Secretaris Albert Oosterhof verkoopt de rechten op Adde Bonnes heem, Eema en Hijlema Bolheem zonder grond aan Johan Wuitiers.

Verkoopakte 1694 (GA 547-464)

Johan Wuitiers verkoopt het recht op Ade Bojens heem aan de secretaris Johan Videmius.

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister is Ade Bojens in handen van de heer Videmius.

Verkoopakte 1732/1733 (GA 547-464)

Akte van schenking en overdracht door Boughien Loewes Siccama, weduwe van secretaris Johannes Videmius, en haar kinderen, Jentje Zijtses en Rensien Martens e.l. en Jan Martens aan E.J. Lewe, heer van Aduard c.a., van hun ommegangen van grietenij en buurrecht in Westerdeel-Langewold, waaronder Adde Bunnensheem.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maken de Hertoghe van Feringa en de Raadsheer Emmen beiden aanspraak op het recht op Ade Bojens heem.

Locatie in 1832

In 1680 wordt het grietmansrecht op Ade Bojens heem samen met Hijlema Bolheem en Eema door secretaris Albert Oosterhof zonder grond verkocht aan Johan Wuitiers. Hoe Oosterhof aan deze rechten is gekomen is onbekend. In tegenstelling tot de andere heerden die Wuitiers in bezit heeft, verkoopt hij het recht op Ade Bojens in 1694 afzonderlijk aan Johan Videmius. De weduwe van Videmius schenkt het recht omstreeks 1732 aan de heer van Aduard. Wat er hierna met het recht is gebeurd is onduidelijk. In 1755 maken de Hertoghes van Feringa en de Raadsheer Emmen beiden aanspraak op het recht, maar bewijs voor een overdracht is niet aanwezig.

Net als bij de voorgaande heerden is reconstructie van de locatie erg lastig, omdat de heerd niet aan 18^e eeuwse grondbezitters of -gebruikers gekoppeld kan worden. Het feit dat het grietmansrecht van de heerd samen met Hijlema Bolheem en Eema wordt verkocht doen mij vermoeden dat deze heerden dicht bij elkaar hebben gelegen. Daarom wordt de heerd ten westen van deze heerden geplaatst. Een andere locatie zou op basis van de volgorde in de ommegange ten westen van Olde Brungers heem kunnen zijn geweest.

21. Rickersma Westerstede

Treckcedule 1660 (GA 136-1354, fol. 372)

Per brandende keerse is verkocht van Johan Hoendricks aan Hendrick Ploegman, een heerd van 32 grazen Hijlema genaamd. Bij de heerd hoorde een behuizing, hovingen, plantages, grachten, gestoelten, legersteden op het kerkhof en in de kerk, exclusief het graf in het koor waar voors. Hoendriks begraven is, heemsteden en 7 a 8 grietenij ommegangen in de grietenijen van Lutjegast, Grotegast en Opende. Er worden geen namen van edele heerden genoemd.

Treckcedule 1674 (GA 136-1355, fol. 19)

Per brandende keerse is verkocht aan Jacob van Hoornbeeck, een heerd van 32 grazen Hijlema genaamd. De heerd was van wijlen Freule Joan Hoendriks tot Lutjegast, maar was nu van ir. Renemans. Bij de heerd hoorde een behuizing, hovingen, plantages, grachten, gestoelten, legersteden op het kerkhof en in de kerk, exclusief het graf in het koor waar voors. Hoendriks begraven is, heemsteden en 7 a 8 grietenij ommegangen in de grietenijen van Lutjegast, Grotegast en Opende. Er worden geen namen van edele heerden genoemd, uitgezonderd de heerd Wester Hijlema want daar valt in 1674 het recht op.

Verkoopakte 1680 (GA 659-19/6)

Jacob van Hoornbeeck verkoopt aan Johan Wuitiers op Froma zijn rechten in de ommegangen van Lutjegast, Grootegast en Opende. Welke rechten staat er niet bij. Er wordt verwezen naar de keerskoopbrief van 1674 (*Treckcedule deel 3, fol. 19 (1674)*), daarin worden echter ook geen heerddnamen vermeld.

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister is Rickersma Westerstede nog in handen van de heer Wuitiers.

Verkoopakte 1695 (GA 657-112)

Kopie van een akte van verkoop en overdracht door Albartus Wuitiers aan Bernhard J. van Prot van de gerechtigden onder Lutjegast. Het gaat om de rechten op Eema, Ooster Hijlema, Wester-Hijlema, Hijlema Bolheem en Rickersma Westerstede.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maken de Hertoghe van Feringa en de Raadsheer Emmen beiden aanspraak op het recht op Rickersma Westerstede.

Locatie in 1832

De eigendomsreconstructie van het grietmansrecht van Rickersma Westerstede is gelijk aan het recht op Wester Hijlema en het halve recht van Ooster Hijlema. Het is hoogstwaarschijnlijk onderdeel geweest van het bezit van Johan Hoendricks, de eigenaar van de 'Hijlema borg'

Net als voor Wester Hijlema is de locatie niet te reconstrueren, omdat het niet duidelijk is bij welke grond de heerd hoorde. Op basis van de ligging van Rickersma Oosterstede is te verwachten dat de heerd in de buurt en ten westen van die heerd moet hebben gelegen. Aangezien de heerd wel bij de Westercluft hoort zal de heerd niet langs de dijk ten noorden van het Trekdiep (het huidige van Starckenborgh kanaal) hebben gelegen aangezien de heerden daar tot de Noordercluft behoren. Een locatie langs de weg van Lutjegast naar Eibersburen is dan het meest logisch.

De Noordercluft

22. Oosterhornster

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister wordt Wisse Alles genoemd als eigenaar van deze heerd.

Erfscheidingsbrief 1757 (GA 623-960)

Dit stuk bevat een kopie van een erfscheidingsbrief uit 1757 van de kinderen van Wisse Halbes en Geertien Bouwsema. Deze kopie wordt in 1794 gebruikt om aan te tonen dat Alberdina Bekkering, vrouw van A. Graatsma en dochter van Geertje Spiets, welke weer een dochter is van Tette Wisses, de rechtmatige erfgenamen is van een heerd in de Westershorn. Deze verkoopt Alberdina in 1794 vervolgens aan de familie Hertoghe van Feringa. In de erfscheidingsbrief krijgen Tette Wisse en Confoijmeester Spiets een heerd in de Westershorn die door Jan Derks onder beklemming wordt gebruikt.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maken Geertien Bouwsema en cons. aanspraak op het recht op Oosterhornster.

Locatie in 1832

Wisse Alles die de heerd omstreeks 1695 in bezit heeft is een broer van Halbe Alles en daarmee een oom van Wisse Halbes die de heerd in 1757 in bezit heeft. Schijnbaar is Wisse Alles kinderloos overleden en kwam deze heerd aan zijn broertje, waardoor het later vererfde op Wisse Halbes die trouwde met Geertien Bouwsema. Bij de erfscheiding wordt het erf gebruikt door Jan Derks die het ook gebruikt in 1755. Op dat moment pacht hij 71,5 grazen van Wisse. Het land dat Jan Derks in 1755 gebruikt is in 1832 in handen van Derk Floris Lettinga. De boerderij die in 1832 midden in dat stuk land lag tegen de parochiegrens met Grijpskerk aan zal Oosterhorner zijn geweest (kadastraal nummer Grootegast A100).

23. Midde hornster

GA 136-1357 Treckcedule deel 5, fol. 21 (1685)

De wed. van Cornellis Philips erfgename van Amse Amses verkoopt 27 grazen eigen land in de Westerhorn gelegen in 60 grazen onverscheiden met Halbe Alberts erfge. mandelig waarop de behuizing van Herman Peters meijer is staande. Met ten noorden Jan Peters, ten oosten Marten Halbes en Albert Jans en cons., ten zuiden de debiteur en ten westen Halbe Alberts en cons. Hierna nog enkele stukken met swetten. De heerd is gekocht door Jantien Gerrits wed. Amsinck voor 1400 gulden.

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister worden Nittert Pieters en Jan Ampses samen genoemd als eigenaren van deze heerd.

Treckcedule 1696 (GA 136-1359, fol 67)

Wijlen vrouw Amsincks erfgenamen verkopen 27 grazen eigen land in de Westerhorn gelegen in 60 grazen onverscheiden met Halbe Alberts erfgen. in de mande onder de behuizing van Harmen Pieters beklemd. Hebbende het recht van buurrecht en grietenij. Hierna worden veel swetten genoemd en verschillende rechten genoemd. De koper is geworden Alle Halbes.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maken Geertien Bouwsema en cons. op het recht op Midde hornster.

Locatie in 1832

In 1695 wordt het recht op Midde hornster gedeeld door Jan Ampses en Nittert Pieters. Jan Ampses was de man van Jantien Gerrits (later wed. Amsinck) die tevens de eigenaar van Wester hornster was. Gek genoeg heeft Jantien Gerrits de heerden al als weduwe gekocht en toch wordt haar overleden man als eigenaar vermeld. Wie Nittert Pieters was en wat er met zijn helft is gebeurd is onbekend. Wed. Amsinck kocht en verkocht in 1685 en 1696 27 grazen land dat vermoedelijk Midde hornster is omdat het onverscheiden ligt met de grond van Halbe Alberts (Alles) dat er ten oosten van ligt. De koper wordt Alle Halbes die op dat moment 4 jaar was en in 1727 overleed en tevens de broer was van Wisse Halbes (de latere eigenaar van Oosterhornster). Alle Halbes staat in de verponding van 1721 vermeld als eigenaar 32 grazen en de gebruiker is dan Jelte Jacobs wed. Tevens wordt hij vermeld als eigenaar van 49 grazen en de gebruiker daarvan is Harm Pieters. Alle Halbes overlijdt in 1727 en vermoedelijk gaat zijn bezit over op zijn broer waardoor de erven Oosterhornster en Midde hornster samensmelten. Het erf lag dus vrijwel zeker tegen de Oosterhornster aan (kadastraal nummer Grootegast A116).

24. Wester hornster

Treckcedule 1685 (GA 136-1357, fol. 21)

De wed. van Cornellis Philips erfgename van Amse Amses verkoopt 49 grazen eigen land in de Westerhorn gelegen gebruikt door Hendrick Jans gebruikt. Met ten noorden Jan Peters en Jan Peters erfgenamen, ten oosten Halbe Alberts, ten zuiden de debiteuren en ten westen Jan Pieters kinderen. Hierna nog enkele stukken met swetten. (Verm. Westerhorner stede). Geen bod gedaan dus de zettters zijn koper gebleven voor 1200 gulden.

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister wordt Jan Ampses als eigenaar genoemd van deze heerd.

Verkoopakte 1696 (GA 623-905)

Keersverkoop van wijlen Vrouw Amsings erfgenamen, veertig grazen eigen land in de Westerhorn die door Hindrik Jans wed. worden gebruikt (verm. Westerhornerstede). Pieter Botterman is koper.

Treckcedule 1696 (GA 136-1359, fol 68)

Wijlen vrouw Amsings erfgenamen verkopen 49 grazen eigen land in de Westerhorn onder de behuizing van Hindrik Jans wed. beklemd. Hebbende het recht van buurrecht en grietenij. Hierna worden veel swetten genoemd. Pieter Botterman is koper. Vermoedelijk dezelfde verkoop als de vorige vermelding.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maakt niemand aanspraak op het recht op Wester hornster.

Locatie in 1832

In 1685 probeert de wed. van Cornellis Philips erfgename van Amse Ampses 49 grazen te verkopen op de Westerhorn. Er wordt geen bod op gedaan. Uit latere bronnen blijkt dat Jantien Gerrits, wed. van Jan Ampses de 49 grazen in bezit heeft gekregen. In 1695 wordt de overleden man van Jantien Gerrits, Jan Ampses vermeld als eigenaar van het recht en een jaar later verkopen haar erfgenamen de heerd aan Pieter Botterman. Deze heeft het erf schijnbaar weer doorverkocht aan Alle Halbes want deze wordt vermeld met 49 grazen in de verponding van 1721. In 1755 lijkt het recht vergeten, want niemand maakt er aanspraak op. Het erf zal direct ten westen van de andere Hornster heerden hebben gelegen. Dit kan goed op de grond zijn geweest die Ruurd Dirk Wiersma gebruikt in 1832. Deze grond wordt in 1755 gebruikt door Claas Cornelis die het weer huurt van Jan Derks, de pachter op de Oosterhorn. Deze zal vermoedelijk een deel van de grond van Wisse Halbes hebben overgenomen.

25. Suanster

Treckcedule 1662 (GA 136-1359, fol 374)

Per brandende keerse wordt verkocht aan de meestbiedende een vierde part van 63 grazen van Doede Roorda onverschieden liggen in een heert tot Lutjegast en onder de behuizing van Grebber Juckes beklemt en zo groot en zo klein als het hetzelfde vierde part van mevr. Roorda wed. Bourmania met al zijn heerlijkheden en grietenijen. Verkocht voor 110 gulden aan Harmen van Rensen (die later ook Boekstede in Sebaldeburen verkreeg).

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister wordt Vrouw Roorda genoemd als eigenaar van het recht op deze heerd.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maken zowel Cornelis Pauwels en cons. als Ite Derks en cons. aanspraak op het recht op Suanster. Ite Dercks zou de grond in bezit hebben.

Verkoopakte 1744 (GA 735-76)

Dedmer Jacobs en zijn vrouw Anna Catarina Pytters verkopen aan Halbe Hindriks en Neijske Duurts 4 grazen groenland van de heerd bij Abel Jans in gebruik 'met de ordinatie uit reede na de weg naar de land van Cornelis Pauwels'. Hebbende tot naaste swetten net noorden, zuiden en oosten Jan Derks en ten westen Cornelis Pauwels en cons. Voor een somma van 157 gulden.

Locatie in 1832

In 1695 mevr. Roorda wed. Burmania het recht op Meijsma in bezit omstreeks 1695. Hoe deze de rechten in bezit heeft gekregen is onduidelijk en evenmin is duidelijk hoe ze bij Cornelis Pauwels of Ite Derks zijn terechtgekomen. Cornelis Pauwels en cons. en Ite Derks en cons. maken in namelijk 1755 aanspraak op het grietmansrecht van Suanster, waarbij Ite Derks de grond in bezit heeft. Ite Derks komt in geen enkele bron meer voor en zal zijn bezit rond die tijd hebben verkocht. Cornelis Pauwels wordt genoemd als swet in een bron waardoor bekend is welk perceel hij in 1744 in bezit had. Dit komt redelijk overeen met de vermoedelijke locatie van Suanster. De bepaling bij de verkoop is niet helemaal duidelijk, maar het gaat vermoedelijk om het recht van overgang dat gegeven moet worden aan het perceel dat er achter ligt en in bezit is van Cornelis Pauwels. Dit moet gaan over de twee percelen die in 1832 gehuurd worden door Klaas Lieuwes wed. en Anne Siebes de Vries met ten oosten daarvan de gronden van Ruurd Dirks Wiersema. Het stuk van Klaas Lieuwes wordt in 1755 gehuurd

door Claas Harms en het perceel van Anne Siebes de Vries door Cornelis Pauwels. Ten ten noorden, zuiden en oosten daarvan lagen dan inderdaad de gronden van Jan Derks in 1755, waar Wester hornster vermoedelijk lag. Gezien de volgorde in de ommegang klopt de ligging ook goed. Het perceel van Klaas Lieuwes heeft vermoedelijk zo'n vreemde vorm (met een schein gelegen smalle uitgang van het perceel er achter), omdat er een boerderij heeft gestaan (kadastraal nummer Grootegast A118). Dit is dan vermoedelijk Suanster geweest.

26. Meijnsma

Treckcedule 1662 (GA 136-1354, fol 374)

Per brandende keerse wordt verkocht aan de meestbiedende een vierde part van 63 grazen van Doede Roorda onverschieden liggen in een heert tot Lutjegast en onder de behuizing van Grebber Juckes beklemt en zo groot en zo klein als het hetzelfde vierde part van mevr. Roorda wed. Bourmania met al zijn heerlijkheden en grietenijen. Verkocht voor 110 gulden aan Harmen van Rensen (die later ook Boekstede in Sebaldeburen verkreeg).

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister wordt Vrouw Roorda genoemd als eigenaar van het recht op deze heerd.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maken zowel Cornelis Pauwels en cons. als Ite Derks en cons. aanspraak op het recht op Meijnsma. Ite Dercks zou de grond in bezit hebben.

Locatie in 1832

Net als bij Suanster heeft mevr. Roorda wed. Burmania het recht op Meijnsma in bezit omstreeks 1695 en evenzo maken Cornelis Pauwels en cons. en Ite Derks en cons. in 1755 aanspraak op het grietmansrecht van Suanster, waarbij Ite Derks de grond in bezit heeft. In de reconstructie van 1755 is Tjerk Coenes de gebruiker van de grond op de vermoedelijke locatie van Meijnsma. Tjerk huurt de grond van Chirurgijn Bolt Jan Wijgers wed. en cons. Helaas is er via deze weg geen verbinding te maken met de eerder genoemde eigenaren. Vermoedelijk heeft Ite Derks de grond rond 1755 verkocht aan Chirurgijn Bolt of Jan Wijgers. De locatie van de heerd zou dan de boerderijplaats met grachten even ten zuiden van de weg zijn midden in de landerijen die in 1832 gebruikt worden door Vormer Alberts Douma (kadastraal nummer Grootegast A132).

27. Scottema

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister worden de Hertoghes van Feringa en commandeur Sigers zijn vrouw als eigenaren van het recht op deze heerd genoemd.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maken Gjalt Sipkes (met de grond) en de Hertoghes van Feringa beiden aanspraak op het recht op Scottema.

Locatie in 1832

In 1755 staat Gjalt Sipkes geregistreerd als eigenaar met de grond. In datzelfde jaar verhuurt hij 63 grazen aan Cornelis Barnjes. Op de vermoedelijke locatie van Meijnsma zijn in 1755 inderdaad gronden van Cornelis Barnjes gereconstrueerd. Dit is direct ten westen van Meijnsma aan weerszijden van de weg. De grond aan de zuidzijde van de weg, waar de heerd stond wordt in 1832 gebruikt door Hepke Ottes Hoogeveen (kadastraal nummer Grootegast A148).

28. Velessen

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister worden Lubbe Iwema en cons. genoemd als eigenaren van het recht op deze heerd.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maken Geertien Bouwsema en cons. en de Hertoghes van Feringa beiden aanspraak op het recht op Scottema. Geertien Bouwsema zou in bezit zijn van het land.

Locatie in 1832

Lubbe Iwema is aan het eind van de 18^e eeuw bezitter van Velessen of Velessem en wordt voor 1640 genoemd in de treckcedulen (Iwema, Lubbe, dl.1, fol. 459). Rond 1755 zijn de familie Hertoghe van Feringa en Geertien Bouwsema en cons. eigenaren. Op de vermoedelijke locatie heeft Louwe Leeuwes een stukje grond en deze huurt volgens de zijlshotregisters van de Pastorie van Lutjegast (29 grazen), de familie Hertoghe van Feringa (4,75 grazen) en Wisse Halbes wed. Geertien Bouwsema (18 grazen). Velessen kan op basis daarvan geplaatst worden ten westen van Scottema in het land dat in 1832 gebruikt wordt door Anne Siebes de Vries (kadastraal nummer Grootegast A157).

29. Cleijwert Sappema 1 / Sappema 2

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister wordt de Drost Aldringa genoemd als eigenaar van het recht op deze heerden.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maakt de Drost S.H. Aldringa met het land aanspraak op beide heerden.

Locatie in 1832

De Sappemaheerden zijn zowel aan het eind van de 17^e als in de 18^e eeuw in bezit van de Heer Aldringa. In 1755 huurt Claas Harms getuige de zijlshotregisters 45 grazen van de Heer Aldringa. Dit bezit kan is ten westen van het Visvlieterdiep gereconstrueerd. Daarmee kunnen de heerden geplaatst worden op de grond die in 1832 gebruikt wordt door de weduwe van Klaas Lieuwes (kadastraal nummer Grootegast A166). Dit komt overeen met de naam van de brug over het Visvlieterdiep, de Sapmatil en de vermelding van de Sappema heerd op verschillende historische kaarten.

30. Froma

In andere bronnen vaak Oosterfroma genoemd.

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister staat de familie Wuitiers vermeld als eigenaar van het recht op Froma.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maakt de familie Hertoghe van Feringa aanspraak op de heerd.

Verkoopakte 1714 (GA 1109-926)

Akte van verkoop door Harmen Hindrix en zijn vrouw Roelefke Dates aan Rudolph Polman van een huis en de beklemming van 54 grazen land bij Eibersburen onder Lutjegast

Treckcedule 1717 (GA 136-1359, fol. 162)

Door de creditoren van de heer Polman wordt Oosterfroma verkocht met 54 grazen land grietenij en buurrecht. Waaronder 42 grazen onder Lutjegast gebruikt wordende door Harmen Hindrix, met ten noorden de pastoor van Grijpskerk en vrouw Siccama, ten oosten en zuiden mevr. Aldringa, ten westen Claas Fockes. Daarnaast 12 grazen gelegen onder Grootegast, hebbende ten oosten noorden en westen, Jan Derks wed. en ten zuiden de de weg en de heer Joan Wicken. Het stuk wordt gekocht door Geert Betinck.

Register van vaste goederen en koopbrieven Hertoghes van Feringa 1774-1799 (GA 623-386)

In het register van vaste goederen en gerechten van de familie Hertoghe van Feringa wordt onder nr. 5 een coopbrief vermeld van de heerd waar Halbe Hendriks op woont.

Locatie in 1832

Froma oosterstede is aan het eind van de 18^e eeuw net als Ipo Froma in bezit van Wuitiers. Deze moet rond 1717 al zijn bezit verkopen, maar Froma met 54 grazen heeft hij vermoedelijk al eerder verkocht aan de gebruikers Harmen Hindrix en Roelefke Dates. Deze verkopen het namelijk in 1714 al door aan Rudolph Polman. Wat er vervolgens met de grond en het recht gebeurd is niet duidelijk. Blijkbaar is het verkocht aan de familie Hertoghe van Feringa, aangezien deze rond 1755 het grietmansrecht in bezit hebben en 12 en 42 grazen verpachten aan Halbe Hendriks. Dat het hier om Froma gaat is indirect te bewijzen omdat Halbe Hendriks 42 grazen in Lutjegast en 12 grazen in Grootegast huurt of onder beklemming heeft. Froma ligt dus zoals te verwachten direct ten westen van de Sappema's en wordt in 1755 gebruikt door Halbe Hendriks. In 1832 wordt het land gebruikt door de weduwe van Jan

Johannes Dijks. De heerd ligt direct ten zuiden van de weg (kadastraal nummer Grootegast A179), maar het grootste deel van de grond ligt aan de noordzijde.

31. Wattema 1 Schock / Wattema 2

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister staan Gerben Claessens erven vermeld als eigenaren van het recht de Wattema's

Erfscheidig 1730 (GA 616-148)

Scheiding van gezamenlijk bezit van Clasen en Wassenaar bevattende Noorder Loma, Wattema en Bolhiem. In de akte wordt gezegd dat Tamme Lubberts in 1730 op Bolhiem woont en dat de boerderij in bezit komt van Symon Wassenaar. Gerben Clasen krijgt Noorder Loma te Dorp en Wattema in bezit.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maakt Gerben Clasen weduwe met de grond aanspraak op de heerd.

Register van vaste goederen en koopbrieven Hertoghes van Feringa 1774-1799 (GA 623-386)

In het register van vaste goederen en gerechten van de familie Hertoghe van Feringa wordt onder nr. 24 een koopbrief van de 1^e en 2de Wattema stede vermeld.

Locatie in 1832

In 1695 worden Gerben Claessens erven vermeld als eigenaar van het recht op de Wattema heerden. Op basis van de trouwregisters van Lutjegast kan vastgesteld worden dat dit vermoedelijk de vader is geweest van de Gerben Clasen die in 1730 vermeld wordt als eigenaar van de Wattema en in 1755 is overleden. In 1755 wordt Gerben Clasen wed. genoemd als eigenaar van het Grietenij en Buurtrecht van beide Wattermasteden. In de grastallen in dezelfde periode gebruikt Cornelis Derks (van 't Dorp) vermoedelijk de grond van de Wattermasteden, dit huurt hij van de familie Hertoghe van Feringa 8 grazen, van Grietje Clasen erfge. 12 grazen en van Aabel Iwema 61 grazen. Over Aabel Iwema is geen informatie gevonden in de archieven en Grietje Clasen en Gerben Clasen is geen link te leggen. Erg vreemd is dit niet, aangezien het er op lijkt dat de grond van de Wattermaheerden niet in bezit is van de Clasen. Bij de keersverkopen van het bezit van Wuitiers rond 1717 (vermeld onder Rijckersma Oost) wordt als oosterswet telkens Claas Fockes Eskes vermeld. Deze wordt in de verponding van 1721 met 59 grazen vermeld. Dit bezit moet ongeveer op de locatie hebben gelegen van de Wattermaheerden. De huurder Cornelis Derks schijnt korte tijd getrouwd te zijn geweest met Anje Halbes, een dochter van Halbe Hindriks op Oosterfroma. Anje overlijdt op 32 jarige leeftijd in 1753 en Cornelis en een nieuwe vrouw schrijven zich in 1763 in in de gemeente Niekerk, Oldekerk en Faan. Een aantal jaren later blijken twee kinderen van Sipke Halbes, het broertje van Anje Halbes, zich Wattema te noemen.¹¹ Vermoedelijk heeft Sipke Halbes de pacht dus overgenomen. In 1832 woont Jan Sipkes Wattema nog steeds op de Wattermaheerd en heeft ongeveer 30 hectare in gebruik, wat weer klopt met de 59 grazen van Claas Fockes Eskes (kadastraal nummer Grootegast A183).

32. Rijckersma Oost

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister staat de familie Wuitiers vermeld als eigenaar van het recht op Rijckersma Oost.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maakt de Raadsheer Emmen aanspraak op de heerd.

Treckcedule 1717 (GA 136-1359, fol 161)

Eigendommen van Albert Wuitjers worden per brandende kaars verkocht. Het eerste stuk gaat om 70 grazen land door Eske Feddes meijerwijze gebruikt. Waarvan 58 grazen te noorden van de trekweg liggen, waar ten noorden de Heer overste Smeert?, ten oosten Claas Fockes Eskes, de Heer Wuitjers ten zuiden, en de weg naar visvliet en Brent Reinders ten westen. De overige twaalf grazen liggen ten zuiden van de trekweg, met ten noorden en westen Brent Reinders, de weg na Lutjegast ten oosten en ten zuiden de Luttegastemer pastorie landen. De behuizing en schuur worden met de grond verkocht met alle rechten en lasten. Koper Rudolph Emmen voor 8900 car. gulden.

Treckcedule 1717 (GA 136 1359, fol 165)

¹¹ <http://www.schripsema.nl/> (april/2014).

De creditoren van de heer Wuitjers verkopen een behuizing met schuur, bomen, hof en plantage tot Lutjegast op 35 grazen eigen grond door Geert Wigbolts wed. bewoond. In verschillende stukken ten zuiden van de trekvaart gelegen. Hebbende ten noorden de treckvaart en Claas Fockes Eskes, ten oosten Willem Jannes wed., Claas Fockes Eskes en de Pastorielanden van Lutjegast, ten zuiden de Lutjegasterweg en enige heemsteden, ten westen de Lutjegasterweg. Koper Mons. Ludolph Buijnink voor 3150 gulden.

Treckcedule 1718 (GA 136-1359, fol 166)

De creditoren van de heer Wuitjers verkopen Froma, bestaande uit een deftig huis, met grachten hoven en welbeplante singels en 14 grazen land. Ten noorden de Raadsheer R. Emmen, te oosten Claas Fockes Eskes en de Raadsheer R. Emmen, ten zuiden het Treckpad en enige heemsteden en te westen de Raadsheer R. Emmen welke plaatse en landerijen zullen worden verkocht. Gekocht door Raadsheer R. Emmen. Dit goed is pas in 1735 helemaal betaald en overgedragen (zie ook: GA 623-934 (1735)).

Locatie in 1832

In 1695 wordt de familie Wuitiers vermeld als eigenaar van het recht op zowel Froma als Rickersma Oosterstede. In 1717 verkoopt Albert de zoon van Johan Wuitiers noodgedwongen een reeks gronden rond de Fromastate en een jaar later het huis zelf allebei aan de Raadsheer Emmen. Hoewel hij een groot deel van de grietmansrechten die de familie in bezit had in 1695 al had verkocht aan Johan Prot zijn daar de rechten van Ipo Froma en Rijckersma Oost niet bij. Deze waren nog in bezit van de familie en werden tegelijk met het huis verkocht aan de Raadsheer Emmen. Deze is in 1755 dan ook de enige die aanspraak maakt op de rechten op deze heerden. Op zijn grond, ten westen van de Watterma's in de hoek van de Hilmahuisterweg, moeten gezocht worden naar de locatie van deze heerden. In 1755 wordt de grond gebruikt door Jan Hindriks die 87 grazen van Emmen pacht. In 1832 wordt de grond gebruikt door Frans Abrahams Hartsema. Op deze grond liggen twee erven waarvan de linker in 1832 (kadastraal nummer Grootegast A202) duidelijk groter en statiger is, maar is verlaten. Dit is de Ipo Froma of de Froma state geweest.¹² De rechter, in volgorde van de ommekeer tussen de Watterma's en Ipo Froma in, moet Rijckersma Oost zijn geweest (kadastraal nummer Grootegast A205).

33. Ipo Froma

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister staat de familie Wuitiers vermeld als eigenaar van het recht op Ipo Froma.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maakt de Raadsheer Emmen aanspraak op het recht van Ipo Froma.

Treckcedule 1717 (GA 136-1359, fol 161)

Eigendommen van Albert Wuitjers worden per brandende kaars verkocht. Het eerste stuk gaat om 70 grazen land door Eske Feddes meijerwijze gebruikt. Waarvan 58 grazen te noorden van de trekweg liggen, waar ten noorden de Heer overste Smeert?, ten oosten Claas Fockes Eskes, de Heer Wuitjers ten zuiden, en de weg naar visvliet en Brent Reinders ten westen. De overige twaalf grazen liggen ten zuiden van de trekweg, met ten noorden en westen Brent Reinders, de weg na Lutjegast ten oosten en ten zuiden de Lutjegastemer pastorie landen. De behuizing en schuur worden met de grond verkocht met alle rechten en lasten. Koper Rudolph Emmen voor 8900 car. gulden.

Treckcedule 1717 (GA 136 1359, fol 165)

De creditoren van de heer Wuitjers verkopen een behuizing met schuur, bomen, hof en plantage tot Lutjegast op 35 grazen eigen grond door Geert Wigbolts wed. bewoond. In verschillende stukken ten zuiden van de trekvaart gelegen. Hebbende ten noorden de treckvaart en Claas Fockes Eskes, ten oosten Willem Jannes wed., Claas Fockes Eskes en de Pastorielanden van Lutjegast, ten zuiden de Lutjegasterweg en enige heemsteden, ten westen de Lutjegasterweg. Koper Mons. Ludolph Buijnink voor 3150 gulden.

Treckcedule 1718 (GA 136-1359, fol 166)

De creditoren van de heer Wuitjers verkopen Froma, bestaande uit een deftig huis, met grachten hoven en welbeplante singels en 14 grazen land. Ten noorden de Raadsheer R. Emmen, te oosten Claas Fockes Eskes en de Raadsheer R. Emmen, ten zuiden het Treckpad en enige heemsteden en te westen de Raadsheer R. Emmen welke plaatse en landerijen zullen worden verkocht. Gekocht door

¹² Formsma et al., 1987, 237-238.

Raadsheer R. Emmen. Dit goed is pas in 1735 helemaal betaald en overgedragen (zie GA 623-934 (1735)).

Locatie in 1832

Zie Ipo Froma

34. Suider Feringe

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

Volgens dit klauwregister is het eigendom van het recht op Zuider Feringe 'questieus tussen Wuijters ende Folckert Metskes en cons'.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maken de Raadsheer Emmen, G.J. Ernsthuis en mevr. Meijknecht met 10,25 grazen van het land, Haske Willems weduwe van Pieter Martens met 23,25 grazen van het land en Jan van Assen te Doezum met 14,5 grazen van het land aanspraak op het recht van Zuider Feringe.

Verkoopakte 1783 (GA 623-972)

Fridse Pieters verkoopt 18,75 grazen land met het grietenijrecht op Zuider Feringe aan de familie Hertoghe van Feringa. Met tot swetten ten noorden de verkoper, ten westen het Visvlieterdiep, ten zuiden de hereweg en ten oosten Halbe Hindriks Wed. en Jan Cornelis.

Locatie in 1832

Op basis van het register van zijlschot kan geconcludeerd worden dat de weduwe van Pieter Martens, Haske Willems de grond huurt die verbonden is aan het grietenijrecht van Zuider Feringe. Deze grond is gereconstrueerd ter hoogte van Velessen aan de noordzijde van de weg. Het blok ligt ongeveer ten zuiden van het erf Noorder Feringe en is in 1832 in gebruik bij Christina Alberda van Menkema. In 1832 is er echter geen sprake van een erf en de heerd is daarom midden op de grond geplaatst.

35. Noorder Feringe

Pachtbrief 1645 (GA 619-585)

Pachtbrief van Noorder Feringe onder Lutkegast

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister staat bij Noorder Feringe het volgende vermeld: 'Folkert Metskes en cons. Hier moet Tonnis Sijbrants staen en is per abuijs Folckert Metskes geschreven'.

Verkoopakte 1704 (GA 833-332)

Akte van verkoop door de erfgenamen van Tomas Sybrants aan Grietie Derx, weduwe Berent Fridses onder Boerum en Pieter Hindrix en zijn vrouw Romcktien Pieters te Grijpskerk van 44 grasen land ten oosten van Visvliet aan de Heereweg onder Lutjegast, genaamd "Noorder-Feringe"

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maken Berent Jans en cons. en Pieter Hindriks allebei voor de helft aanspraak op het recht van Noorder Feringe

Erfscheiding 1855 (GA 616-259 t/m 261)

Uittreksel met kadastrale gegevens van de akte van scheiding en deling tussen Klaas Hellinga Meles te Visvliet, Eltje Meles vrouw van Harm Jans Rozema te Oldekerk, Johannes Hellinga Meles en Albert Meles te Visvliet van de nalatenschap van hun ouders Meles Alberts Meles en Grietje Hellinga te Visvliet, waaruit blijkt dat Johannes Hellinga Meles ten deel viel de boerenplaats Noorder Feringa onder Visvliet met de bijbehorende landerijen onder Visvliet en Lutjegast. De kadastrale nummers van de bijbehorende grond zijn: te Grijpskerk sectie F 238 t/m 247, 266, 267, 276, 351, 425 en 495 en Grootegast sectie A 54 t/m 66 en 68 t/m 71 van Johannes Hellinga Melis en Grietje Jans Rosema.

Locatie in 1832

De locatie van Noorder Feringe is perfect op kaart geplaatst in 1855 bij de erfscheiding van de familie Meles. De bijbehorende perceelnummers worden zelfs genoemd In 1832 is het in gebruik van Albert Melis Melis. Noorder Fering is daarmee uitstekend te lokaliseren langs de Rijksweg tussen Visvliet en Grijpskerk (kadastraal nummer Grijpskerk F240).

36. De Bult

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister staat de Heer van Aijkema vermeld als eigenaar van het recht op De Bult.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maakt P. Geertsema (getrouwd met Sybilla Plantina Clant van Aykema) aanspraak op het recht van de Bult wegens het huis Aijkema, daarachter staat vermeld: 'nu de gedeputeerde Alberda wegens treckcedule 15 juni 1757'.

Treckcedule 1757 (GA 136-1363, fol. 13)

De heer L.J. Clant van Aijkema verkoopt voor 75 gulden het grietenijrecht en buurrecht op De Bult aan de heer gedeputeerde Alberda.

Locatie in 1832

De locatie van de heerden De Bult, Doiejema, Hiddema, Romkema en Bouts stede is op basis van de volgorde in ommevang niet globaal te plaatsen. De heerden worden genoemd na Noorder Feringe, maar in de omgeving van die heerd zijn geen andere heerden te verwachten. Evenmin kunnen de heerden langs de doorgaande weg van Lutjegast geplaatst worden. Het is dus te verwachten dat de heerden ten westen van de twee doorgaande wegen hebben gelegen in de wig tussen de opstreckende verkavelingen van Dorp en Lutjegast in.

Van Bouts stede en Romkema is aan het eind van de 17^e eeuw niet duidelijk wie de eigenaar is. Bij Romckema wordt vermeld dat het 'bevorens' in bezit was van Tonnis Jansen, maar daarvan waren er meerdere in Lutjegast in die tijd en het is niet duidelijk waar ze woonden. De andere drie heerden waren in het bezit van de heer van Aijkema, Aijkema werd op dat moment bewoond door Lucas en Trudea Clant. Bij Doiejema en Hiddema staat nog vermeld dat ze voorheen aan Auwema behoorden. Vermoedelijk gaat het hier om Iwo Auwema, de grootvader van Trudea. Dit is weer de zoon van Cornelis Verduntz die aan het eind van de 16^e eeuw een deel van de goederen van de oorspronkelijke Ayckema's opkocht (de latere bewoners van de Ayckemaborg in Grijskerk gaan zich ook Ayckema noemen).¹³ Het lijkt er dus op dat de 17^e eeuwse Ayckema's (de bewoners van de borg) of hun voorouders ook de heerden in Lutjegast hebben gekocht, of althans de rechten. Een extra aanwijzing hiervoor is het feit dat ene Rixt Ayckema omstreeks het midden van de 16^e eeuw Meijnsma en De Bult in bezit heeft.¹⁴ In 1736 overleed de toenmalige eigenaar van de Ayckemaborg, Osebrand Clant waardoor het huis Lucas Jan Clant ten deel viel.¹⁵ In het midden van de 18^e eeuw liet zijn zwager Petrus Geertsema zich namens zijn vrouw Sibilla Plantina Clant registreren als eigenaar van de rechten van De Bult, Doiejema, Hiddema en Bouts stede. Bouts stede is dus aan de verzameling toegevoegd. Of deze ook werkelijk door de Aijkema's is aangekocht is uiterst twijfelachtig. Wie de echte bezitter op dat moment is, is niet helemaal duidelijk. Omstreeks 1755 wordt de heer van Aijkema onder curatele geplaatst en worden de rechten en het huis per opbod verkocht. Doiejema en Hiddema komen in bezit van de heer van Nienoord en De Bult en Bouts stede worden gekocht door de gedeputeerde Alberda. De rechten zijn dan losgekoppeld van de grond, maar het is niet duidelijk wanneer dat precies gebeurd is. In 1721 wordt Aijkema in ieder geval niet vermeld als eigenaar van de gronden in Lutjegast dus waarschijnlijk is de grond dan al verkocht (als ze het ooit al in bezit hebben gehad).

Van de klauwlijst van Visvliet omstreeks het jaar 1695 (GA 498-203) is bekend dat de heer van Aijckema en de heer van Nienoord samen een groot deel van de grietmansrechten in Visvliet in handen had. Deze rechten waren sowieso niet gekoppeld aan grond, maar het is wel toevallig dat deze eigenaren ook de eigenaren zijn of worden van deze heerden in Lutjegast.¹⁶ Dit is vermoedelijk een aanwijzing dat deze heerden inderdaad in het eerder genoemde gebied gezocht moeten worden. In het register van kerkegoed van Grootegast uit 1773 staat vermeld onder nr. 8: 'Eenig lant in een plaatse op dorp onder Grotogast mevr. Geertsema wegens haar kinderen toekomende en bij wijlen Egberts gebruijkt'. Dit wordt vanaf 1785 gehuurd door de eerder vermelde Sypke Halbes, de vader van Jan Sipkes Wattema. Jan Sipkes Wattema is in 1832 gebruiker van Wattema stede, maar heeft ook veel land ten oosten en noordoosten van Dorp. Mevrouw Geertsema is vermoedelijk Sibilla Plantina Clant, de vrouw van Petrus Geertsema.¹⁷ Het bewijs is flinterdun, maar het zou kunnen dat het bezit van de Wattema's ten westen van het Hilmahuis een deel van het oude bezit van de Aijkema's omvat. Twee andere gebruikers in 1832 zijn ook verbonden aan elkaar. Zwerus Willems Kooi en Renskje Benderts

¹³ {{455 Formsma, W.J. 1987/f, 139-140;}}

¹⁴ {{298 Feenstra, H. 2004/f, 150;}}

¹⁵ Formsma *et al.*, 1987, 143.

¹⁶ Formsma, 1986, 43.

¹⁷ Het gaat hier niet om de vrouw van J.G. Geertsema van Olde Tiarcks stede, omdat haar man dan nog leeft en waarschijnlijk zelf genoemd was.

Riddersma zijn beiden aangetrouwd aan de familie Kiestra. Zwerus met Rinksje Jans Kiestra en Renskje met Daniel Jans Kiestra, zoon en dochter van Jan Daniels Kiestra. De gebruikte grond van de families (het is niet duidelijk of het *de jure* ook de eigenaren waren) maakt samen een behoorlijk bezitsblok in het bewuste gebied. Zou dat een rudiment kunnen zijn van een bezitsblok van de Aijkema's of hun voorgangers?

Een andere mogelijke aanwijzing vormt een veldnaam waarvan niet duidelijk is wat de achtergrond is. Tijdens een onderzoek naar orale overlevering van veldnamen door studenten van Van Hall/Larenstein onder een aantal bewoners van Lutjegast kwam de veldnaam *De Bult* naar boven. De veldnaam duidt een perceel land bij de brug over het van Starckenborgh kanaal bij Eijbersburen aan. Het kan domweg duiden op 'een bult of een hoogte' langs het kanaal zoals in het verslag is geopperd, maar het zou ook de ligging van de edele heerd kunnen verraden. De Bult is op die locatie neergezet, maar zeker is die locatie absoluut niet. Voor de andere heerden die geplaatst zijn op erven die daar in de 19^e eeuw nog lagen is de locatie evenmin zeker.

37. Doeijema

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister staat bij Doeijema: '*Dit recht heeft Auwema toebehoort, 1701 heeft hr. Aijkema 't selve gesleten*'.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maakt P. Geertsema (getrouwd met Sybilla Plantina Clant van Aykema) aanspraak op het recht van Doeijema wegens het huis Aijkema, daarachter staat vermeld: '*Nu de hr. van Nijenoort zonder grond wegens Trekcedule 15 juni 1757*'.

Treckcedule 1757 (GA 136-1363, fol 14)

Aijkema verkoopt voor 105 gulden het grietenijrecht en buurrecht op Dojemastede aan De Baron van In- en Kniphuizen (Nienoord).

Verkoopakte 1758 (GA 626-913)

Akte waarbij gouvernante, luitenant en hoofdmannen Willem baron van In- en Kniphuizen in de eigendom stellen van de gerechtelijk verkochte ommegang in de grietenij van Westerdeel Langewold alsmede in het boerrecht van Lutjegast, vallende op Dojemastede, afkomstig van L.J. Clant van Aykema c.s

Locatie in 1832

Zie locatiebeschrijving De Bult

38. Hiddema

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister staat bij Hiddema: '*Dit recht heeft Auwema toebehoort, 1701 heeft hr. Aijkema 't selve gesleten*'.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maakt P. Geertsema (getrouwd met Sybilla Plantina Clant van Aykema) aanspraak op het recht van Hiddema wegens het huis Aijkema, daarachter staat vermeld: '*Nu de hr. van Nijenoort zonder grond wegens Trekcedule 15 juni 1757*'.

Treckcedule 1757 (GA 136-1363, fol 15-16)

Aijkema verkoopt voor 80 gulden het grietenijrecht en buurrecht op Hiddema stede aan De Baron van In- en Kniphuizen (Nienoord).

Verkoopakte 1758 (GA 626 913)

Akte waarbij gouvernante, luitenant en hoofdmannen Willem baron van In- en Kniphuizen in de eigendom stellen van de gerechtelijk verkochte ommegang in de grietenij van Westerdeel Langewold alsmede in het boerrecht van Lutjegast, vallende op Hiddemastede, afkomstig van L.J. Clant van Aykema c.s.

Locatie in 1832

Zie locatiebeschrijving De Bult

39. Romkema

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister staat bij Romkema: 'Wie deze rechtigheden toekomen kan men niet weten, de slijtingen hiervan worden vermist. Bevorens Tonnis Janssen'

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

Bij Romkema wordt in de registratie van de heerlijke rechten in 1755 geen eigenaar vermeld.

Locatie in 1832

Zie locatiebeschrijving De Bult

40. Bouts stede

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister staat bij Bouts stede: 'Wie deze rechtigheden toekomen kan men niet weten, de slijtingen hiervan worden vermist'.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maakt P. Geertsema (getrouwd met Sybilla Plantina Clant van Aykema) aanspraak op het recht van Bouts stede wegens het huis Aijkema, daarachter staat vermeld: 'nu de gedeputeerde Alberda wegens treckcedule 15 juni 1757'.

Treckcedule 1757 (GA 136-1363, fol 15)

Aijkema verkoopt voor 75 gulden het grietenijrecht en buurrecht op Bouts stede aan De heer ged. Alberda.

Locatie in 1832

Zie locatiebeschrijving De Bult

Grootegast

De Ooster cluft

41. Evo Lulckens stede

Correctie op het klauwregisters 1732 (GA 657-113)

In de correctie op het klauwregisters staat bij Evo Lulckens stede geen eigenaar vermeld en het wordt gebruikt door Berent (vermoedelijk moet dat Berent Derks zijn aangezien die ook Ilo Divers stede gebruikt).

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maken zowel hoofdman Alberda, de heren Terborgh en Knock en Siebrant Jans aanspraak Evo Lulckens stede. Hoofdman Alberda maakt aanspraak op een half recht en Siebrant Jans bezit de grond.

Verkoopakte 1775 (GA 136-835)

Isebrant Jans tot Groningen verkoopt aan Tjarda van Starckenborgh Hertoghe een plaatse tot Grootegast gebruikt door Jan Jans de Koning. Alles voor de som van 93 gulden.

Locatie in 1832

In de zijlshotregisters van 1755 wordt Berent Derks niet genoemd, maar in hetzelfde inventaris is ook een schouwregister van 1767 opgenomen en daarin wordt Beerent Dirk vermeld in het uiterste oosten van Grootegast aan weerszijden van de hereweg (de huidige hoofdstraat). Dit moet dezelfde Berent Derks zijn die in 1732 genoemd wordt en dan nog leeft. Hij huurt omstreeks 1755 18 grazen grond van Hoofdman Alberda en 22,5 grazen van Sijsbrant Jans en consorten. Evo Lulckens stede kan daarmee geplaatst worden in het uiterste oosten van het kerspel direct ten zuiden van de weg. Deze plaats is in 1832, net als in 1732, in tweeën verdeeld en wordt gebruikt door Hendrik Tunnis Koning en Simon Popkes Zuidema (kadastraal nummer Grootegast D186). Het deel dat Hendrik Tunnis Koning gebruikt is vermoedelijk de heerd waarop zijn waarschijnlijke vader Jan Jans Koning mejer was in 1775.

42. Ilo Divers stede

In andere bronnen ook wel Ilo Duirts of Ilo Drieuwes stede genoemd.

Correctie op het klauwregisters 1732 (GA 657-113)

In de correctie op het klauwregisters staat bij Ilo Divers stede geen eigenaar vermeld en het wordt gebruikt door Berent Derks.

Locatie in 1832

In de zijlschotregisters van 1755 wordt Berent Derks niet genoemd, maar in hetzelfde inventaris is ook een schouwregister van 1767 opgenomen en daarin wordt Beerent Dirk vermeld in het uiterste oosten van Grootegast aan weerszijden van de hereweg (de huidige hoofdstraat). Dit moet dezelfde Berent Derks zijn die in 1732 genoemd wordt en dan nog leeft. Ilo Divers stede kan daarmee geplaatst worden ten westen van Evo Lulckens stede ten zuiden van de weg en op de grond die in 1832 gebruikt wordt door Simon Popkes Zuidema (kadastraal nummer Grootegast D194). De grond van deze Simon is waarschijnlijk gelijk aan het bezit van Siebrant Jans.

43. Wijtsema stede

Correctie op het klauwregisters 1732 (GA 657-113)

In de correctie op het klauwregisters staat bij Wijtsema stede de Heer Feringa als eigenaar vermeld en het wordt gebruikt door Meerten Jans.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maken zowel hoofdman Alberda, de heren Terborgh en Knock en Feringa aanspraak Wijtsema stede. Hoofdman Alberda maakt aanspraak op een half recht.

Locatie in 1832

In de reconstructie van 1755 komt Meerten Jans niet voor, want hij is in 1741 overleden. De locatie van Wijtsema is enkel relatief te plaatsen op basis van de volgorde in de ommegang en de boerderijplaatsen in 1832. Op die locatie, de eerste boerderij ten westen van Ilo Divers stede, gebruikt Wobbe Popkes de grond in 1755. Hij huurt op dat moment 36 grazen van de heer van Feringa, die in 1732 ook als eigenaar wordt aangegeven. In 1832 gebruikt Sjoerd Tjeerds de Vries de bewuste landerijen (kadastraal nummer Grootegast D198).

44. Litsema (Ritsema)

Treckcedule 1616 (GA 136-1353, fol. 382)

Ytien Luppema verkoopt Ritsema per brandende keerse aan Lambert Alberts.

www.redmeralma.nl

Op de website van Redmer Alma worden Dieuwer Gerrits en Ytien Luppema genoemd met een grafzerk in de kerk van Grootegast. Het huiskerk is 288. Itien Luppema wordt genoemd als eigenaar van Ritsema in het Klauwboek van Tiassens.

Correctie op het klauwregisters 1732 (GA 657-113)

In de correctie op het klauwregisters staat bij Ritsema stede de Heer Feringa als eigenaar vermeld en het wordt gebruikt door Menne Fockes.

Verkoopakte 1726 (GA 623-810)

Heer van Feringa verkoopt aan Menne Fockes en Brickst Frouckes echtelieden een behuisinge en schuur staan de op Jan Hindriks Smit grond met de beklemming der landen daaronder.

Register van vaste goederen en koopbrieven Hertoghes van Feringa 1774-1799 (GA 623-386)

In het register van koopbrieven van de familie Hertoghe van Feringa wordt onder nummer 8 bij Grootegast vermeld: Wisselbrief van de plaats van Olde Jan Derks zijnde, de plaats van Olde Jan Coning, dog nu weer verwisseld an de plaats waar Jannis Harms nu woont, komt nu dus in eigendom weer aan Jan Coning.

Locatie in 1832

Op basis van de gebruikers en eigenaren valt de locatie niet te reconstrueren. Menne Fockes gebruikt de heerd van 1726 tot sowieso 1732. Jan Hindriks lijkt dan de grondeigenaar te zijn. Gezien de

volgorde van de ommegang vermoed ik dat Jan Jans Koning dit erf gebruikt in 1755. Volgens de zijlshotregisters heeft hij 28 grazen in eigen bezit. Dit is vermoedelijk de grond waar Jan Derks de Oude bij de verponding van 1721 voor aangeslagen wordt (dan 30 grazen). Dit lijkt te worden bevestigd in het register van koopbrieven. Feringa heeft dit bezit getuige de vermelding een periode in bezit gehad. De beoogde locatie van de heerd klopt ook met de volgorde in het verpondingsregister van 1721. Daarin wordt eerst Ubel Lamberts genoemd die op Wester Luppema stede zat met 36 grazen, vervolgens Pals Gerbents van Ooster Luppema stede met 49 grazen, daarna Jan Wierds wed. die vermoedelijk op Taeckema en Stecken Holts stede zat met 34 grazen en dan Jan Derks de Oude met zijn 30 grazen. In 1832 staat de beoogde locatie op naam van de weduwe van Jan Bennes van der Lei (kadastraal nummer Grootegast D201).

45. Taeckema stede

Correctie op het klauwregisters 1732 (GA 657-113)

In de correctie op het klauwregisters staat bij Taeckema stede de Heer Feringa als eigenaar vermeld en het wordt gebruikt door Arijen Mekkes.

Verkoopakte 1746 (GA 623-818)

Wijke Abels verkoopt aan Pieter Meertens uit Lutjegast 34 grasen in Grootegast waarop de behuizinge van de Hr. de familie Hertoghe van Feringa en cons. is staande en de landerijen bij Jacob Jans meijerwijze gebruikt worden. Tot swetten, ten noorden Hr. de familie Hertoghe van Feringa, ten oosten Jan Hendriks, ten zuiden Hr. de familie Hertoghe van Feringa, ten westen het Huis de familie Hertoghe van Feringa en Pals Garms meijerwijze. Nog zeven grasen worden bij Pals Gerbens meijerwijze gebruikt, vijf grasen bij Jacob Jans en twee matten mieden bij Claas Derks. Alles voor een som van 3000 gulden.

Locatie in 1832

In 1732 is het recht op de heerd in bezit van de familie Feringa en wordt het erf gebruikt door Arrijen Mekkes. Hoe lang Arrijen Mekkes de heerd heeft gebruikt en wie na hem huurder werd is niet bekend. Zelf overleed hij al voor 1737. Gezien de volgorde van de ommegang vermoed ik dat Ruirt Geerts de grond van Taeckema gebruikt in 1755. In 1746 verkoopt Wijke Abels 34 grazen met ten oosten Jan Hendriks en ten westen het huis van de Feringa's en Pals Garms. Jan Hendriks wordt genoemd als grondeigenaar bij de Ritsema heerd en het huis Feringa en Pals Gerbents zitten ten westen van de beoogde locatie. Ruirt Geerts pacht in 1755 43 grazen van de Feringa's, maar zijn buurman Popke Popkes (van Ooster Luppema) huurt nog maar 40 van de 49 grazen van Feringa. Het lijkt er dus op dat er in tussentijd 9 gras van Ooster Luppema naar Taeckema is gegaan. In de zijlshotregisters van 1767 staat Egbert Hessels vermeld op de plek van Ruirt Geerts. Helaas is met deze reconstructie geen link gelegd met de eigenaren. Net als bij Ritsema sluit de locatie wel aan bij de volgorde van het verpondingsregister van 1721, waarin Jan Wiertz 34 grazen huurt van Feringa.

46. Steecken Holts stede

Klauwregister midden 17e eeuw (GA 657-113)

Aan het begin van de 17^e eeuw worden Steecken Holts en Taeckema stede beide gebruikt door Audt Luities.

Correctie op het klauwregisters 1732 (GA 657-113)

In de correctie op het klauwregisters staat bij Steecken Holts stede geen eigenaar en gebruiker vermeld.

Locatie in 1832

Gezien de eigendom van de rechten zijn de heerden Taeckema en Steecken Holts stede al vroeg met elkaar versmolten. Over gebruikers in de 18^e eeuw is niets bekend. Het enige dat bekend is dat het recht op een zeker moment bij de mevr. Prot terecht komt. Samen liggen de twee heerden vermoedelijk ten oosten van Feringa stede waar ook Taeckema al is geplaatst.

47. Feringa stede

In andere bronnen ook wel Feringa de Borgh genoemd.

Klauwregister midden 17e eeuw (GA 657-113)

Aan het begin van de 17^e eeuw worden Feringa en Ooster Luppema stede beide gebruikt door Menne Wijts.

Correctie op het klauwregisters 1732 (GA 657-113)

In de correctie op het klauwregisters staat bij Takema stede de Heer Feringa als eigenaar vermeld en het wordt gebruikt door Arijen Mekkes.

Locatie 1832

Feringa stede is vooral bekend als de borg Feringa. De locatie is daardoor goed bekend. Hoewel het huis in 1832 al was afgebroken lagen de grachten nog ten noorden van de Hereweg (kadastraal nummer Grootegast D150). De grond is dan in bezit van de weduwe van Hemme Helico Nauta.¹⁸

48. Ooster Luppema stede

Klauwregister midden 17e eeuw (GA 657-113)

Aan het begin van de 17^e eeuw worden Feringa en Ooster Luppema stede beide gebruikt door Menne Wijts.

Correctie op het klauwregisters 1732 (GA 657-113)

In de correctie op het klauwregisters staat bij Ooster Luppema stede de Jonkheer Hertoghe als eigenaar vermeld en het wordt gebruikt door Pals Gerbens.

Verkoopakte 1751 (GA 623-822)

De familie Hertoghe van Feringa verkoopt aan Popke Popkes en Trijntje Lammerts een behuizing en schuur tot Grootegast alwaar Pals Gerbens heeft gewoond. Alles voor de som van 300 gulden. Popke Popkes wordt in 1755 ook genoemd met een heerd land van 40 grazen, vermoedelijk is dat het voormalige erf van Pals Gerbens, Ooster Luppema.

Verkoopakte 1781 (GA 623-836)

Jan Popkes koopt de beklekking af van zijn eigendom waarop eerst Pals Gerbens en later Popke Popkes hebben gewoond. Benevens het hoff ten westen van de vaardt naar het veen en ten noorden de Hereweg tegens Leffert Romts huis.

Locatie in 1832

Uit het feit dat Feringa en Ooster Luppema in het begin van de 17^e eeuw beide gebruikt worden door Menne Wijts kan aangenomen worden dat beide heerden dichtbij elkaar liggen. Op basis van de volgorde in de ommegang kom ik tot dezelfde conclusie. De exacte locatie van Ooster Luppema kan worden afgeleid uit de vermelding dat de Hertoghes van Feringa aan Popke Popkes en Trijntje Lammerts het voormalige huis van Pals Gerbens verkoopt. Pals Gerbens staat in 1732 vermeld als gebruiker van Ooster Luppema stede. Popke Popke gebruikt in 1755 het land tussen de voormalige borg Feringa en de Schipsloot, dit zijn dan ongeveer 40 grazen.¹⁹ In 1767 wordt de grond gebruikt door Jan Popkes en in 1832 door Jan Berends Hazenberg (kadastraal nummer Grootegast D214).

49. Wester Luppema stede

Klauwregister midden 17e eeuw (GA 657-113)

Aan het begin van de 17^e eeuw is Wester Luppema stede in bezit van Gadie Tienga.

Correctie op het klauwregisters 1732 (GA 657-113)

In de correctie op het klauwregisters staat bij Wester Luppema stede de Jonkheer Hertoghe als eigenaar vermeld en het wordt gebruikt door Ubel Lammerts.

Verkoopakte 1755 (GA 623-825)

Verm. verkoopt Hr. Feringa aan Hindrik Hindriks een huis en schuur met 30 schatgevende grazen onder beklekking, tot Grootegast gelegen en door Jans Jans bewoont en gebruikt. De verkoper houdt voor zichzelf de mieden tussen de weersloot en het veen om daaruit te kunnen baggelen. Daarnaast behoudt de verkoper de tuin ten oosten van de behuizing en de schuur ten westen van de vaart, en dat

¹⁸ Voor meer informatie over de borg zie Formsa *et al.*, 1987, 147-148; Feenstra & Oudman, 2004, 249.

¹⁹ De beide Luppemasteden in Grootegast worden uitgebreid behandeld door Feenstra. Hieruit blijkt dat zowel de heerden als de landerijen vaak verhandeld zijn (Feenstra & Oudman, 2004, o.a. 317-318).

de rede of drift die thans daarover is na het zuiderland, verlegt zal moeten worden ten oosten van de schuur en de behuizing. Gezien de volgende vermelding is deze koop niet doorgegaan.

Verkoopakte 1756 (GA 623-826)

Hr. Feringa verkoopt aan Eulke Teekes onder dezelfde voorwaarden als aan Hendrik Hendriks (zie bovenstaande) een behuizing. Alles voor de som van 300 gulden.

Verkoopakte 1770 (GA 623-834)

Uilke Tekes verkoopt aan Germ Pieters en Trijntje Beerents een boerenbehuizing met de voorwaarden zoals bovenstaand.

Verkoopakte 1801 (GA 623-660)

Gerben Pieters gebruikt een bekleemde plaats van 36 grazen van de familie Hertoghe van Feringa.

Verkoopakte 1813 (GA 623-662)

Wessel Jans Diekstra gebruikt een bekleemde plaats van 36 grazen van de familie Hertoghe van Feringa.

Locatie in 1832

Net als de vier heerden hiervoor lijken ook Wester Luppema en Ooster Marsma stede te zijn samengevoegd. In het begin van de zeventiende eeuw zijn ze allebei in bezit van Gadie Tienga en in 1732 wordt jonkheer Feringa vermeld als eigenaar en Ubel Lammerts als gebruiker. In 1574 wordt de Wester Luppemaheerd opgemeten door landmeter Johan Hopper. De heerd was toen 37 gras minus 13 roeden. 21 grazen werden niet opgemeten ten gevolge van wateroverlast. Ubel Lammerts wordt in 1721 voor 36 schatgevende grazen aangeslagen voor de verponding. Eulke Teekens wordt in de zijlschotregisters van omstreeks 1755 ook aangeslagen voor 36 grazen en deze liggen volgens de reconstructie op de plek waar ik de heerd verwacht, direct ten westen van de schipsloot en Ooster Luppema stede. In 1832 gebruikt Wessel Jans Dijkstra de grond en voor hem, vanaf 1770, Gerben Pieters (kadastraal nummer Grootegast D223). Waarom tijdens de verkoop van het huis in 1755 gesproken wordt van 30 grazen is niet duidelijk, dit moet vermoedelijk 36 grazen zijn.

De Ooster Middelcluft

50. Ooster Marsma

Klauwregister midden 17e eeuw (GA 657-113)

Aan het begin van de 17^e eeuw is Ooster Marsma in bezit van Gadie Tienga.

Correctie op het klauwregisters 1732 (GA 657-113)

In de correctie op het klauwregisters staat bij Ooster Marsma stede de Jonkheer Hertoghe als eigenaar vermeld en het wordt gebruikt door Ubel Lammerts.

Register van vaste goederen Hertoghes van Feringa 1774-1799 (GA 623-386)

In het register van koopbrieven van de familie Hertoghe van Feringa staat onder Grootegast nr. 16: Een koopbrief van Uibel Lammers plaats Ooster Marsma genaamt, nu Gerben Pieters gebruikt.

Locatie in 1832

De gebruikers van Wester Luppema stede en Ooster Marsma zijn telkens dezelfde; Ubel Lammerts wordt bijvoorbeeld genoemd als gebruiker van beide heerden. Hij gebruikt echter maar 36 grazen schatplichtige grond en in 1574 was alleen Wester Luppema al 37 grazen. Het is dus goed mogelijk dat de heerden op dat moment al samengevoegd waren. In ieder geval is zeker dat ze dicht bij elkaar liggen en vermoedelijk lag ook Ooster Marsma op de grond die Eulke Teekens in 1755 en Wessel Jans Dijkstra in 1832 gebruiken .

51. Wester Marsma

Correctie op het klauwregisters 1732 (GA 657-113)

In de correctie op het klauwregisters staat bij Wester Marsma stede geen eigenaar of gebruiker vermeld.

Register van vaste goederen Hertoghes van Feringa 1774-1799 (GA 623-386)

In het register van koopbrieven van de familie Hertoghe van Feringa staat onder Grootegast nr. 12: Een koopbrief van Edse Roelfs plaats Wester Marsma genaamt, nu bij Jan Wobbes gebruikt.

Locatie in 1832

In het verpondingsregister van 1721 wordt Ydse Roelfs aangeslagen voor 34 grazen. Hij wordt genoemd na Ubel Lamberts van Wester Luppema en Ooster Marsma stede. In 1755 gebruikt Wijmert Willems 34 grazen ten westen van Eulke Teekens. In 1767 gebruikt Jan Wobbes de grond op die locatie. Jan Wobbes wordt ook weer genoemd bij de koopbrief aan het eind van de 18^e eeuw. In 1832 gebruikt Jurrien Albert Graslander de grond van Wester Marsma (kadastraal nummer Grootegast D228).

52. Wekema stede

In andere bronnen ook wel Wijkema stede genoemd.

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister van voor 1700 zijn Jan Gerrits en consorten eigenaar van het grietmansrecht op Wekema stede

Verkoopakte 1694 (GA 623-781)

De curator van wijlen Jan Gerrits verkopen Wekema stede aan Feddo Gerrits en Haddo Reinders.

Correctie op het klauwregisters 1732 (GA 657-113)

In de correctie op het klauwregisters staat bij Wekema stede de Jonkheer Hertoghe als eigenaar vermeld en het wordt gebruikt door Peter Jannes.

Register van vaste goederen Hertoghes van Feringa 1774-1799 (GA 623-386)

In het register van koopbrieven van de familie Hertoghe van Feringa staat onder Grootegast nr. 26: Een koopbrief van een plaatse en gerechtigheid Wijke Steede genaamt, zijnde de plaats van Pieter Jannis.

Inventaris Hertoghes van Feringa 1801 (GA 623-660)

Luitje Jannes gebruikt een beklemd plaats van 46 grazen van de familie Hertoghe van Feringa.

Inventaris Hertoghes van Feringa 1813 (GA 623-662)

Wijbe Berends gebruikt een beklemd plaats van 46 grazen van de familie Hertoghe van Feringa.

Locatie in 1832

Wekema moet aan het begin van de 18^e eeuw in handen zijn gekomen van de Feringa's, wanneer precies is niet duidelijk. Mogelijk heeft Abel Harms het erf ook nog een tijd in handen gehad, hij wordt vermeld met 46 grazen in het verpondingsregister na Ydse Roels van Wester Marsma. Date Pieters is dan gebruiker. Bij de verponding van 1630 wordt een Harcke Claesen genoemd met 46 grazen. In 1732 worden de Feringa's als eigenaar vermeld en gebruikt Pieter Jannes het erf. In 1755 zit hij op dezelfde locatie als Date Pieters en huurt hij ook 46 grazen, maar nu van de Feringa's. In 1801 gebruikt Luitje Jannes een beklemd plaats van 46 grazen van de Feringa's. Kleine Jannes is vermoedelijk Pieter Jannes, de zoon van Pieter Jannes die het in 1732 al gebruikte. In 1813 wordt Wijbe Berends genoemd als gebruiker van het erf en in 1832 is het in gebruik bij Jan Gerrits Rozema (kadastraal nummer Grootegast D237).

53. (1^e) Haijema stede

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister van voor 1700 is Eelcke Rijntjes eigenaar van het grietmansrecht op 1^e Haijema stede.

Correctie op het klauwregisters 1732 (GA 657-113)

In de correctie op het klauwregisters staan bij (1^e) Haijema Jan Jeltjes kinderen als eigenaren vermeld en het wordt gebruikt door Peter Wijbes.

Register van vaste goederen en koopbrieven Hertoghes van Feringa 1774-1799 (GA 623-386)

In het register van koopbrieven van de familie Hertoghe van Feringa staat onder Grootegast nr. 22: Een wissel of Koopbrief van Eert Johannis, nu Hindrik Lubbes.

Locatie in 1832

In 1732 worden Jan Jeltjes kinderen als eigenaar van het grietmansrecht vermeld van 1^e Haijema stede. In 1721 worden Jan Jeltjes kinderen vermeld na Abel Harms en worden ze voor 30 grazen aangeslagen.

De grond wordt op dat moment gebruikt door Pieter Jans. In 1755 huurt Eert Johannis op dezelfde locatie 30 grazen van Jan Jeltjes kinderen. In 1832 is de heerd in gebruik bij Albert Wiebrand Ploeg (kadastraal nummer Grootegast D120).

54. (2^e) Haijema stede

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister van voor 1700 zijn Eelcke Rijntjes voor $\frac{3}{4}$ en Wijger Crusinga voor $\frac{1}{4}$ eigenaren van het grietmansrecht op 2^e Haijema stede.

Correctie op het klauwregisters 1732 (GA 657-113)

In de correctie op het klauwregisters staat bij (2^e) Haijema stede Pieter Jans als eigenaar vermeld en het wordt gebruikt door Peter Wijbes.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maken de curatoren van Jelte Jans met de grond aanspraak op 2^e Haijema stede

Verkoopakte GA 623-831 (1760)

Rense Johannis, Grietje Hendriks wed. van Iene Arrens, Tjeert Fockes en Maïke Johannis samen met haar man Jan Pieters de Roo alle woonachtig in Friesland en Eert Johannis woonachtig te Grootegast verkopen aan D de Hertoghe 36 grazen behorend tot Haijema 1e en Haijema 2e stede waarop Eert Johannis woont. Alles voor de som van 2700 gulden.

Locatie in 1832

Het lijkt er dat de eigenaar van 2e Haijema ook in het verleden niet altijd bekend is geweest. Rond 1695 zijn 1e en 2e Haijema stede bijna geheel in één hand. In 1732 worden juist 2e Haijema en Ottema stede samen vermeld in eigendom van Pieter Jans. In 1755 lijkt het eerste weer het geval en heeft Jelte Jans de grond van de twee heerden in bezit, of preciezer de curatoren van Jelte Jans. Uit de koopbrief van 1760 blijken de pachter van 1e Haijema en de eigenaar van Ottema zwagers van elkaar te zijn. Het lijkt er op dat ze de grond van Ottema verkopen, maar er wordt bij vermeld dat het om de grond onder 1^e en 2^e Haijema gaat. Tevens blijkt Eert Johannis dan die 36,5 grazen te gebruiken. Een aantal zaken kloppen in ieder geval niet in de koopbrief, maar hoe het ook zij. 2^e Haijema stede zal in 1755 al verdwenen zijn en ergens tussen 1^e Haijema en Ottema in hebben gelegen.

55. Ottema stede

Correctie op het klauwregisters 1732 (GA 657-113)

In de correctie op het klauwregisters staat bij Ottema Pieter Jans als eigenaar vermeld en er wordt geen gebruiker vermeld.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 Pieter Jans de Roo met de grond aanspraak op Ottema stede.

Locatie in 1832

In 1755 bezit en gebruikt Pieter Jans de Roo 36,5 grazen ten westen van Eert Johannis. Dit is hoogstwaarschijnlijk de locatie van Ottema stede. In 1832 wordt grond gebruikt door Jacob Hekkema (kadastraal nummer Grootegast D113).

56. Wobbema stede

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister van voor 1700 staat Jannes Pieters vermeld als eigenaar van het grietmansrecht op Wobbema stede.

Correctie op het klauwregisters 1732 (GA 657-113)

In de correctie op het klauwregisters staat bij Wobbema stede Jannes Pieters weduwe als eigenaar vermeld en het wordt gebruikt door Harmen Jannes.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maakt de familie Hertoghe van Feringa aanspraak op Wobbema stede.

Locatie in 1832

In 1732 is Wobbema eigendom van de weduwe van Jannes Pieters en is Harmen Jannes de gebruiker. In de verponding van 1721 wordt Jan Pieters aangeslagen voor 36,25 grazen en is de weduwe van Bonne Jans de gebruiker. In 1755 wordt de familie Hertoghe van Feringa genoemd als bezitter van het Grietmans- en buurtrecht. In de reconstructie van 1755 gebruikt Harmen Jannes grond ten westen van Ottema stede. Hij pacht 30 en 7 grazen van de familie Hertoghe van Feringa. De 30 grazen is waarschijnlijk de grond waarop Wobbema lag. In 1832 gebruikt Gerrit Jannes Reitsema deze grond (kadastraal nummer Grootegast D99). Hij gebruikt net als Harmen Jannes ook grond in de Westermiddelkluft ter hoogte van Tietje Galema stede, dit zijn vermoedelijk de andere 7 grazen.

57. Rickerda stede

Klauwregister midden 17e eeuw (GA 657-113)

Aan het begin van de 17^e eeuw is Rickerda stede in bezit van Tamme Rickerda.

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister van voor 1700 staan Borgemeester Busch voor 2/3 en mevr. Sickema voor 1/3 als eigenaren van het grietmansrecht op Rickerda stede.

Correctie op het klauwregisters 1732 (GA 657-113)

In de correctie op het klauwregisters staat bij Rikkerda stede de Heer van Faan als eigenaar vermeld en het wordt gebruikt door Otte Jans.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maakt mevr. Sukama voor 1/3 aanspraak op Rickerda stede. Op het andere deel maken zowel Hooftman Alberda als Terborgh en Knock aanspraak op. Later komt dit deel in handen van Overste Trip.

Treckcedule 1754 (GA 136-1360, fol. 300-301)

De crediteuren van de Mepsche van Faan verkopen 2/3 van het grietenijrecht zonder grond van zowel Rickerda als Rickerda Hoge Heem aan Overste Trip.

Locatie in 1832

In 1732 wordt de Heer van Faan genoemd als eigenaar van de heerd en Otte Jans als gebruiker. Otte Jans was gebruiker van zowel Rickerda stede als Rickerda Hoge Heem. Vermoedelijk was er toen al geen sprake meer van afzonderlijke heerden. Aan het begin van de 17^e eeuw zijn ze beide al in bezit van Tamme Rickerda en alleen in 1732 worden aparte eigenaren vermeld, maar hier zijn de rechten vermoedelijk gewoon verdeeld over de gezamenlijke eigenaren. Tamme Rickerda wordt in de schatregisters van 1540 vermeld met 48 grazen in Grootegast. In de verponding 1630 wordt zijn zoon Reiner Rickerda aangeslagen voor 45 grazen. Otte Jans, de gebruiker in 1732 verschijnt niet meer in de latere registers, in zijn plaats komt vermoedelijk Harmen Jannes die in 1755 30 grazen huurt van Hoofdman Alberda en 15 grazen van vermoedelijk Overste Trip.²⁰ Deze namen en verdeling komen overeen met de eigenaren en aandelen die genoemd worden in de registratie van heerlijke rechten. Harmen Jannes is op dat moment ook al mejer van Wobbema stede. In 1832 gebruikt Jacob Havenga de grond waar Rickerda stede en Rickerda Hoge Heem hebben gelegen (kadastraal nummer Grootegast D260).

58. Rickerda Hoge Heem

Klauwregister midden 17e eeuw (GA 657-113)

Aan het begin van de 17^e eeuw is Rickerda Hoge Heem in bezit van Tamme Rickerda.

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister van voor 1700 staan borgemeester Busch voor 2/3 en mevr. Sickema voor 1/3 als eigenaren van het grietmansrecht op Rickerda Hoge Heem.

Correctie op het klauwregisters 1732 (GA 657-113)

In de correctie op het klauwregisters staat bij Rickerda Hoge heem Sikkema als eigenaar vermeld en het wordt gebruikt door Otte Jans.

Treckcedule 1754 (GA 136-1360, fol. 300-301)

²⁰ Er staat *geender aal*. Saarachter lijkt bijgeschreven te staan *Trijp*, mogelijk is dat Trip.

De creditoren van de Mepsche van Faan verkopen 2/3 van het grietenijrecht zonder grond van zowel Rickerda als Rickerda Hoge Heem aan Overste Trip.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maakt mevr. Sukama voor 1/3 aanspraak op Rickerda Hoge Heem. Op het andere deel maken zowel Hooftman Alberda als Terborgh en Knock aanspraak op. Later komt dit deel in handen van Overste Trip.

Locatie in 1832

In 1732 wordt de Heer van Faan genoemd als eigenaar van de heerd en Otte Jans als gebruiker. Otte Jans was gebruiker van zowel Rickerda stede als Rickerda Hoge Heem. Vermoedelijk was er toen al geen sprake meer van afzonderlijke heerden. Aan het begin van de 17^e eeuw zijn ze beide al in bezit van Tamme Rickerda en alleen in 1732 worden aparte eigenaren vermeld, maar hier zijn de rechten vermoedelijk gewoon verdeeld over de gezamenlijke eigenaren. Tamme Rickerda wordt in de schatregisters van 1540 vermeld met 48 grazen in Grootegast. In de verponding 1630 wordt zijn zoon Reiner Rickerda aangeslagen voor 45 grazen. Otte Jans, de gebruiker in 1732 verschijnt niet meer in latere registers, in zijn plaats komt vermoedelijk Harmen Jannes die in 1755 30 grazen huurt van Hoofdman Alberda en 15 grazen van vermoedelijk Overste Trip.²¹ Deze namen en verdeling komen overeen met de eigenaren en aandelen die genoemd worden in de registratie van heerlijke rechten. Harmen Jannes is op dat moment ook al mejer van Wobbema stede. In 1832 gebruikt Jacob Havenga de grond waar Rickerda stede en Rickerda Hoge Heem hebben gelegen (kadastraal nummer Grootegast D260).

Tussen Rickerda en Harlinge stede ligt een flink stuk land dat in 1755 in bezit is van Arrien Jans en in gebruik is door Harmen Alles. In 1721 wordt als eigenaar nog vermeld Jan Lefferts. Arrien Jans was de rechtsofvolger van Jan Lefferts. Het lijkt er op dat dit land niet bij een edele heerd hoort. Je zou verwachten dat het bij het kerkegoed hoort, maar dat blijkt niet uit de reconstructie van het kerkegoed. Op basis van de ligging en de conclusie dat het niet bij een edele heerd hoort, kan voorzichtig geconcludeerd worden dat (een deel) van deze grond wel onderdeel is geweest van het kerkegoed. Het is ook mogelijk dat (een deel) onderdeel was van de Moelenborch of Harlinge stede.

De Wester Middelcluft

59. De Moelenborch

Correctie op het klauwregisters 1732 (GA 657-113)

In de correctie op het klauwregisters staat bij de Meulenberg Kornelis Klasen als eigenaar vermeld, een gebruiker wordt niet vermeld.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maakt de familie Hertoghe van Feringa aanspraak het grietmansrecht van de Moelenborch. Wat betreft het buurtrecht dingt ook Cornelis Clasen mee.

Locatie in 1832

Ten westen van de Hoflaan stond in 1832 een molen. Deze 'molenberg' werd in 1847 te koop aangeboden. Tot 1785 gebruikt Jan Garmts deze molen.²² Blijkens de reconstructie van 1755 gebruikt hij dan ook al de molen. Vermoedelijk heeft voor hem Cornelis Clasen de molen in bezit gehad. Deze molenberg is vermoedelijk de locatie van de Molenbergh, maar de term molenberg wordt natuurlijk vaker gebruikt waardoor het niet helemaal zeker is. Qua volgorde in de ommegang is de locatie juist. In 1832 gebruikt Rense Pieters Boersema de molen (kadastraal nummer Grootegast D308).

60. Daer Herman Tiaerts huis steijt

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister van voor 1700 staat Jan Gerrijs vermeld als eigenaar van het grietmansrecht op het heem 'Daer Harman Tijaerts hujs op staat, naast de kerke ten westen'.

Correctie op het klauwregisters 1732 (GA 657-113)

In de correctie op het klauwregisters staan bij Daer Herman Tiaerts huis steijt Gerrit Jans en Geert Klasen als eigenaren vermeld en het heemstede van Geutiens staat er op.

²¹ Er staat *geender aal*. Saarachter lijkt bijgeschreven te staan *Trijp*, mogelijk is dat Trip.

²² <http://allemolens.nl/> (juni/2013).

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 Pieter Jans de Roo en Jan Jans Koning samen aanspraak op de heerd.

Locatie in 1832

Ten zuiden en westen van de kerk in de bocht van de Bovenweg gebruikt Boele Alles in 1755 een heerd land. Hij huurt 22,75 grazen van Peeter Jans en Jan Jans de Koning en 18 grazen van de pastoor. De 18 grazen van de pastoor liggen ten zuiden van de kerk. Deze huurt hij in 1773 ook nog getuige de reconstructie van kerkgoederen. Peeter Jans en Jan Jans de Koning maken in 1755 ook aanspraak op het grietmansrecht van deze heerd. Vermoedelijk is deze claim juist en moeten de heerd op hun grond geplaatst worden. In 1832 is deze grond in gebruik bij de weduwe van Albert Hottens Zuiderhof (kadastraal nummer Grootegast D509).

61. Harlinge stede

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister van voor 1700 staan Fedde Gerrijts en consorten vermeld als eigenaren van het grietmansrecht van Hardelinge stede.

Correctie op het klauwregisters 1732 (GA 657-113)

In de correctie op het klauwregisters staat bij Harlinge stede Geert Klasen als eigenaar vermeld en het wordt gebruikt door Eijte Alberts.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maken Pieter Jans de Roo en Jan Jans Koning samen aanspraak op Harlinge stede.

Locatie in 1832

Harringa wordt in 1732 gebruikt door Eijte Alberts die huurt van Geert Klasen. In 1755 huren Harke Meertens (1,5 gras) en Ipe Hindriks (9,75 grazen) van Geert Klasens kinderen. Deze smalle strook land is vermoedelijk de locaties van Harlinge stede, waar van oorsprong wel meer land bij zal hebben gehoord. In 1832 is de grond in gebruik bij Jacob Jans Mulder (kadastraal nummer Grootegast D64). De clam die Pieter Jans de Roo en Jan Jans Koning op het grietmansrecht leggen is vermoedelijk onterecht. Er is ook geen enkel bewijs te vinden dat deze de heerd hebben aangekocht.

62. Groet Jacobs stede

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister van voor 1700 staat mevr. Gerlacijs vermeld als eigenaar van het grietmansrecht van Groet Jacobs stede.

Correctie op het klauwregisters 1732 (GA 657-113)

In de correctie op het klauwregisters staan bij Groet Jacobs stede burgemeester Gerlacijs erven als eigenaren vermeld en het wordt gebruikt door Gerhardus Klasen.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maakt burgemeester Van Iddekinge aanspraak op het grietmansrecht van Groet Jacobs stede.

Locatie in 1832

In 1732 is de heerd in bezit van de erfgenamen van Burgemeester Gerlacijs en wordt het gehuurd door Gerhardus Klasen. Gerardus Clase huurt in 1755 ook nog 28,5 grazen land ten westen van Harling stede. Hij huurt 28 grazen van Burgemeester Iddekinge die tevens wordt vermeld als eigenaar van Gr. Jacobsstede en een half gras van de pastoor. In 1721 huurt Klaas Reinders 28 grazen van Raadsheer Iddekinge en ook een half gras van de kerk. In 1832 wordt de grond van Groet Jacobs stede gebruikt door de weduwe van Albert Tjebbes Ploeg. Het erf ligt op die grond ten zuiden van de Hereweg (kadastraal nummer Grootegast D322).

De oude Moelenwier

Deze heerd is niet opgenomen in de reconstructie.

Correctie op het klauwregisters 1732 (GA 657-113)

In de correctie op het klauwregisters staat bij de oude Moelenwier Sikke Derks als eigenaar vermeld, een gebruiker wordt niet vermeld.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maakt burgemeester Van Iddekinge aanspraak op het buurtrecht van de Olde Moelenwier.

Locatie in 1832

De Olde Moelenwier wordt in veel klauwregisters helemaal niet genoemd. In 1732 wordt Sikke Derks als eigenaar genoemd en in 1755 maakt Van Iddekinge aanspraak op het buurtrecht dat op de heerd zou liggen. Qua volgorde van ommegang zou de heerd ten westen van Groet Jacobs stede moeten liggen. Hier zijn echter geen aanwijzingen voor te vinden. Gezien de locatie van de andere heerden is het zelfs zeer onwaarschijnlijk dat de heerd daar heeft gelegen. Sikke Derks die in 1732 aanspraak maakt op het recht, is bekend als mejer van de kerk. In 1721 huurt hij het stuk land ten zuiden van de Moelenborch, maar is hij ook bezitter van 7 grazen land en die liggen ten zuiden van Groet Jacobs stede aan de Bovenweg. Het zou kunnen dat de heerd in 1732 verward is met de Moelenborch, maar die wordt ook genoemd. Het zou ook kunnen dat De Olde Moelenwier op het stuk grond van Sikke Derks aan de bovenweg heeft gestaan. Dat laatste zou beter passen bij het feit dat dat hij als eigenaar wordt vermeld. Hoe het ook zij, in deze reconstructie is de heerd niet opgenomen. De locatie is niet te bepalen en vermoedelijk bestond de heerd in het begin van de 17^e eeuw al niet meer.

63. Cosma stede

Correctie op het klauwregisters 1732 (GA 657-113)

In de correctie op het klauwregisters staat bij Cosma stede de jonkheer Hertoghe als eigenaar vermeld en het wordt gebruikt door Thijs Alberts.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maken de Hertoghes van Feringa aanspraak op het grietmansrecht van Cosma stede.

Locatie in 1832

Op basis van de volgorde in de ommegang moet het erf geplaatst worden ten westen van Groet Jacobs stede. Op die locatie liggen enkele stukken land en drie erven die gebruikt worden door Wijer Hanssen, Harm Jannis en Fokke Jans. Alle drie huren zij getuige het zijschotregister van omstreeks 1755 grond van de Feringa's, Wijer Hansen 19 grazen, Harm Jannis 30 en 7 grazen (waarvan de dertig grazen vermoedelijk bij Wobbema horen) en Fokke Jans 7,5 grazen. Daarnaast huurt Wijer Hansen ook nog 2 grazen van Franke Brugts en 2 grazen van Lubbe Gerkes. Deze grazen zijn vermoedelijk de huisplaatsen van de twee linker erven in 1832. Feringa is in 1732 eigenaar van Cosma stede en maakt in 1755 aanspraak op Cosma stede en op Tietie Galma stede. Deze twee heerden kunnen vermoedelijk in dit bezit geplaatst worden en op basis van de volgorde in ommegang zijn het waarschijnlijk de twee rechter heerden, waarvan Cosma stede dan weer de rechter is. Het erf wordt in 1832 gebruikt door Wiebe Jans Pool (kadastraal nummer Grootegast D327).

De eigenaren van de 2 x 2 grazen grond onder de boerderijen zijn duidelijke aanwijzingen voor de locaties van Tietie Galma en Krijnge stede. Het is niet duidelijk wie van de eigenaren welk erf in bezit heeft, maar dat is niet zo van belang. Tietie Galma stede is 1732 nog in bezit van Kornelis Brugs en consorten. Wijer Hansen huurt nog twee grazen van Franke Bruchts, vermoedelijk een overblijfsel van het bezit van Kornelis. Gezien de volgorde moet het gaat om het middelste erf. Tussen 1732 en 1755 moet het dan aangekocht zijn door de Feringa's. In het register van koopbrieven van de Feringa's wordt de heerd vermoedelijk gehuurd door de zoon van Wijer Hansen, Hans Wijers. Het erf Tietie Galma stede wordt in 1832 gebruikt door Lieuwe Pieters Havinga (kadastraal nummer Grootegast D330).

De andere 2 grazen zijn in bezit van Lubbe Gerkes en die maakt in 1755 aanspraak op Rayinga of Krijnge stede. Krijnge stede zal daarmee het linker erf zijn geweest. Het erf Krijnge stede wordt in 1832 gebruikt door Berend Hindriks Hummel (kadastraal nummer Grootegast D337).

64. Tietie Galma stede

In andere bronnen ook wel Tietije Gallema stede genoemd.

Correctie op het klauwregisters 1732 (GA 657-113)

In de correctie op het klauwregisters staan bij Tietie Galma stede Kornelis Brugs en cons. vermeld als eigenaren, een eigenaar wordt niet vermeld.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maken de Hertoghes van Feringa aanspraak op het grietmansrecht van Tietie Galma stede.

Register van vaste goederen en koopbrieven Hertoghes van Feringa 1774-1799 (GA 623-386)

In het register van koopbrieven van de familie Hertoghe van Feringa staat onder Grootegast nr. 9: Een wisselbrief van een halve plaats met annexen is Gallema Heert, nu gedagten de plaats van Hans Wijers.

Locatie in 1832

Zie Cosma stede

65. Krijnge stede

In andere bronnen ook wel Rajenga stede genoemd.

Correctie op het klauwregisters 1732 (GA 657-113)

In de correctie op het klauwregisters staat bij Krijnge stede Jan Lefferts als eigenaar vermeld, een gebruiker wordt niet vermeld.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maakt Lubbe Gerkes aanspraak op het grietmansrecht van Krijnge of Rayinga stede.

Locatie in 1832

Zie Cosma stede

66. Ouwema stede

In andere bronnen ook wel Lulkema stede genoemd

Correctie op het klauwregisters 1732 (GA 657-113)

In de correctie op het klauwregisters staat bij Ouwema stede de jonkheer Hertoghe als eigenaar terwijl de kinderen van Berent Hindriks het land bezitten en gebruiken.

Locatie in 1832

Ten westen van Krijnge stede, op de beoogde locatie van Ouwema stede bezit en gebruikt Berent Hindriks in 1755 57,25 (39,25+18) grazen land. Berent Hindriks is ook de huurder en de bezitter van het land die vermeld wordt in 1732. In 1721 wordt hij of zijn vader ook vermeld gebruiker van het land. De 18 grazen zijn dan in eigen bezit, 3 grazen pacht hij van Jacob Snijder en 36,25 van Pieter Jacobs. In 1832 wordt de grond van Ouwema gebruikt door Berend Lubbes Mulder (kadastraal nummer Grootegast D350).

67. Popko Lulckens stede

Correctie op het klauwregisters 1732 (GA 657-113)

In de correctie op het klauwregisters staat bij Popko Lulckens stede Geert Klasen als eigenaar vermeld en het wordt gebruikt door de weduwe van Luiten Harms.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maken de Hertoghes van Feringa aanspraak op het grietmansrecht van Popke Lulckens stede. Pieter Jans de Roo maakt als voorstander van de kinderen van Geert Clasen aanspraak op het buurtrecht, zo ook de Feringas.

Locatie in 1832

Ten westen van Ouwema huurt Hinderick Jakobus in 1755 6+3,75 grazen van Geert Klasens kinder. Geert Klasens is in 1732 de eigenaar van de heerd en maakt in 1755 ook nog aanspraak op het buurtrecht. Hindrik Jacobs heeft huurt naast Beerent Hindriks. In 1721 verhuurt Jan Pieters dezelfde 6 grazen vermoedelijk aan Luitjen Harms, de meijer in 1732. In 1832 wordt de grond gebruikt door Alle Wijtses Brouwer en Willem Fokkes Heemstra (kadastraal nummer Grootegast D359).

De Wester cluft

68. Jijlo Spijckers stede,

Correctie op het klauwregisters 1732 (GA 657-113)

In de correctie op het klauwregisters staan bij Jijlo Spijckers stede Berent Hendriks kinderen als eigenaren vermeld en het wordt gebruikt door Tijs Alberts.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maakt Lubbe Gerkes aanspraak op de rechten van Jijlo Spijckers stede.

Locatie in 1832

Ten westen van Popko Lulckens is Fokke Jans in 1755 meijer op 12+16 grazen van Lubbe Gerkes. Tijdens de verponding van 1721 worden Tijs Alberts als gebruiker en Pieter Jacobs als eigenaar aangeslagen voor dezelfde 12+16 grazen. In 1732 staat Tijs Alberts ook als gebruiker vermeld bij deze heerd. De eigenaren zijn dan de kinderen van Berent Hindriks, deze hebben ook de grond van Ouwema stede gekocht van Pieter Jacobs dus dat is goed mogelijk. Deze moeten het dan later verkocht hebben aan Lubbe Gerkes. In 1832 wordt de grond van Jijlo Spijckers stede gebruikt door Ieuwe Boukes Zijlstra (kadastraal nummer Grootegast D364).

69. Hero Jijens stede

In andere bronnen wel Heertjens stede genoemd.

Verkoopakte 1699 (GA 623-910)

Thijs Kornellis van der Veer verkoop Hero Jijens stede met 54 grazen vrij land aan Derk Rumpt en Lijsbet Harmens voor 1900 caroli gulden.

Correctie op het klauwregisters 1732 (GA 657-113)

In de correctie op het klauwregisters staat bij Hero Jijens stede Willem Berents als eigenaar vermeld, een gebruiker wordt niet vermeld.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maken de Hertoghes van Feringa en Hedser Lucas aanspraak op de rechten van Hero Jijens stede. Hedser Lucas zou daarbij de grond bezitten.

Locatie in 1832

In de verpondingsregisters van 1721 wordt de eigenaar van Hero Jijens stede in 1732, Willem Berents, aangeslagen voor 54 grazen. Dezelfde 54 grazen als ook bijde verkoop in 1699 vermeld worden. Willem Berents was getrouwd met Geeske Egberts en voor 1737 overleden, want in dat jaar hertrouwde zij met Lammert Tijsen. Lammert Tijsen gebruikt in 1755 54 grazen op de locatie ten westen van Jijlo Spijckers stede. In datzelfde jaar maakt Hedser Lucas met de grond aanspraak op de rechten van de heerd. Hedser Lucas was getrouwd met Jantje Willems Renkema, dochter van Willem Berents en Geesk Egberts en was daarmee een schoonzoon van de eigenaren.²³ In 1832 wordt de grond bij Hero Jijens stede gebruikt door Tjebbe Alberts Ploeg (kadastraal nummer Grootegast D373).

70. Bettie stede

Klauwregister midden 17e eeuw (GA 657-113)

Aan het begin van de 17e eeuw is Bettie stede in bezit van Jonge Jijo Wobbema.

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister van voor 1700 staat Dr. Alstorph vermeld als eigenaar van het grietmansrecht op Bettie Stede.

Correctie op het klauwregisters 1732 (GA 657-113)

In de correctie op het klauwregisters staat bij Bettie stede de jonkheer Hertoghe als eigenaar vermeld en het wordt gebruikt door Hindrik Jans.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

²³ <http://www.genealogieonline.nl/en/stamboom-helmantel/> (juni/2013).

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maken de Hertoghes van Feringa en de Raadsheer Alstorph en consorten aanspraak op de rechten van Bettie stede.

Inventaris Hertoghes van Feringa 1813 (GA 623-662)

Willem Hendriks gebruikt een bekleemde plaats van 40 grazen van de familie Hertoghe van Feringa.

Locatie in 1832

In de 17e eeuwse klauwregisters zijn Bettie, Galma en Papma stede telkens in één hand. Eerst is de eigenaar Jonge Jijo Wobbema en later Dr. Alstorph. In 1732 worden de Hertoghes van Feringa als eigenaar vermeld van de heerden en is Hindrik Jans de gebruiker. Een koopbrief van deze heerden is helaas niet aangetroffen. Op basis van de volgorde in ommeegang lijkt het er op dat Seijt, Zijet of Zeijt Jans in 1755 de gebruiker is van de heerden. Hij is een zoon van Jan Jans en Femke Seijts "In de Graslandig", geboren in 1701 en in 1735 getrouwd met Anke Roelfs. Hij huurt 40 grazen van de Feringa's. Gezien het aantal grazen en de volgorde in de verpondingsregister bezit Rompt Leffers deze grond in 1721 en wordt het gebruikt door Focke Fockes. Tussen al deze gebruikers en eigenaren valt geen verbinding te leggen. Een relatie tussen Hendrik Jans en Zeijt Jans kan niet worden aangetoond. De drie heerden kunnen alleen relatief geplaatst worden in het bezit van Zeijt Jans. In 1832 is deze grond in gebruik van Willem Hendriks Top (kadastraal nummer Grootegast D378, D379 en D381). Dit is de Willem Hendriks die vermoedelijk ook in 1813 al genoemd wordt als meijer van de Feringa's met 40 grazen.

71. Galma stede

Klauwregister midden 17e eeuw (GA 657-113)

Aan het begin van de 17^e eeuw is Galma stede in bezit van Jonge Jijo Wobbema.

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister van voor 1700 staat Dr. Alstorph vermeld als eigenaar van het grietmansrecht op Galma Stede.

Correctie op het klauwregisters 1732 (GA 657-113)

In de correctie op het klauwregisters staat bij Galma stede de jonkheer Hertoghe als eigenaar vermeld en het wordt gebruikt door Hindrik Jans.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maken de Hertoghes van Feringa aanspraak op de rechten van Galma stede.

Locatie in 1832

Zie Bettie Stede

72. Papma stede

In andere bronnen ook wel Rapema of Papema stede genoemd.

Klauwregister midden 17e eeuw (GA 657-113)

Aan het begin van de 17^e eeuw is Papma stede in bezit van Jonge Jijo Wobbema.

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister van voor 1700 staat Dr. Alstorph vermeld als eigenaar van het grietmansrecht op Papma Stede.

Correctie op het klauwregisters 1732 (GA 657-113)

In de correctie op het klauwregisters staat bij Papma stede de jonkheer Hertoghe als eigenaar vermeld en het wordt gebruikt door Hindrik Jans.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maken de Hertoghes van Feringa en de Raadsheer Alstorph en consorten aanspraak op de rechten van Papma stede.

Locatie in 1832

Zie Bettie stede

73. Ielckema stede

In andere bronnen ook wel Jellema stede genoemd

Correctie op het klauwregisters 1732 (GA 657-113)

In de correctie op het klauwregisters staat bij Ielckema stede Jan Lefferts als eigenaar vermeld en het wordt gebruikt door Roeleff Luitjens.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maken Arrien Jans en consorten als representanten van Jan Lefferts aanspraak op de rechten van Ielckema stede.

Locatie in 1832

In 1732 wordt Jan Lefferts vermeld als eigenaar van zowel Ielckema als Teenge stede. Zo'n 20 jaar later, bij de registratie van heerlijke rechten maakt Arrien Jans namens Jan Lefferts aanpraak op deze heerden. Arrien Jans gebruikt rond 1755 40,5+4 grazen ten westen van de drie heerden van de Feringa's waar Zeijt Jans de gebruiker van is. In 1721 wordt Jan Luitjens aangeslagen als gebruiker van dezelfde 30,5+10 grazen die hij huurt van Jan Lefferts. Jan en Roeleff Luitjens worden in 1732 als gebruiker van de erven vermeld. In 1832 wordt de grond van de erven gebruikt door Gele Jacobs van der Zwaag (kadastraal nummer Grootegast D7).

74. Teenge stede

In andere bronnen ook wel Tienga of Thienga stede genoemd

Correctie op het klauwregisters 1732 (GA 657-113)

In de correctie op het klauwregisters staat bij Teenge stede Jan Lefferts als eigenaar vermeld en het wordt gebruikt door Roeleff Luitjens.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maken Arrien Jans en consorten als representanten van Jan Lefferts aanspraak op de rechten van Teenge stede.

Locatie in 1832

In 1732 wordt Jan Lefferts vermeld als eigenaar van zowel Ielckema als Teenge stede. Zo'n 20 jaar later, bij de registratie van heerlijke rechten maakt Arrien Jans namens Jan Lefferts aanpraak op deze heerden. Arrien Jans gebruikt rond 1755 40,5+4 grazen ten westen van de drie heerden van de Feringa's waar Zeijt Jans de gebruiker van is. In 1721 wordt Jan Luitjens aangeslagen als gebruiker van dezelfde 30,5+10 grazen die hij huurt van Jan Lefferts. Daarnaast heeft Pieter Jannes 4,5 grazen in bezit die vermoedelijk dezelfde zijn als de 4 grazen van Arrien Jans in 1755. Jan en Roeleff Luitjens worden in 1732 als gebruiker van de erven vermeld. In 1832 wordt de grond van de erven gebruikt door Gele Jacobs van der Zwaag (kadastraal nummer Grootegast D6).

75. Wijkkema stede

In andere bronnen ook wel Wekema stede genoemd.

Klauwregister midden 17e eeuw (GA 657-113)

Aan het begin van de 17e eeuw is Wijkkema stede in bezit van Heke Wobbema.

Treckcedule 1682 (GA 136-1356, fol. 87-88)

De creditoren van Lambert Peters verkopen een vijfde en vijftiende part van een plaats gelegen in de Westercluft te Grootegast. Op de plaats vallen de ommegangen van Wijkkema stede en Jancke Duirts stede. De plaats heeft het Cornelis diep ten noorden, de heereweg ten oosten en ten zuiden en de heer Pesters ten westen. Rompt Derks is koper geworden voor 420 caroles guldens.

Treckcedule 1693 (GA 136-1359, fol. 18)

Rompt Derkst verkoopt een vijfde en een vijftiende part van 36 grazen gelegen in de Westercluft van Grootegast met alle heerlijkheden, lasten en zwarigheden. Het land is bij Derck Wobbes en consorten meijerwijze in gebruik. De plaats heeft het Cornelis diep ten noorden, de heereweg ten oosten en ten zuiden en de heer Pesters ten westen. Secretaris Jannes Videmius is koper geworden voor 290 carolus gulden.

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister van voor 1700 staan Johan Pesters en Videmuis en consorten vermeld als eigenaar van het grietmansrecht op Wijckema stede.

Correctie op het klauwregisters 1732 (GA 657-113)

In de correctie op het klauwregisters staan bij Wijckema stede de jonkheer Hertoghe en de heer Pesters als eigenaren vermeld en er staat bij dat het een 'leege plaatse' is.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maken Johan Pesters en Syt Jans en consorten beide aanspraak op 1/5 deel van de rechten van Wijckema stede met het land. De Feringa's maken aanspraak op het gehele recht.

Locatie in 1832

Opvallend is de overeenkomst of juist het verschil tussen de Wijckema stede in de Westerkluit en Wekema stede in de Ooster Middelkluit. In de klauwregisters dat Wijckema uit de Westerkluit Wekema genoemd wordt, wordt Wekema uit de Ooster Middelkluit juist Wijckema genoemd. Een verder verband tussen de heerden kan echter niet worden aangetoond en het lijkt er op dat er wel degelijk sprake is van twee verschillende heerden die mogelijk per abuis van naam veranderd zijn. De Wijckema stede in de Westerkluit hebben gedurende de 17^e en 18^e eeuw telkens dezelfde eigenaren als Janke Diverts stede, het lijkt er dan ook op dat de heerden op dat moment al zijn samengevoegd. Daar komt bij dat in 1732 bij Wijckema wordt vermeld dat het gaat om een 'leege plaatse'. Een vijfde en een vijftiende deel van de twee heerden wisselt aan het eind van de 17^e eeuw twee keer van eigenaar. In 1682 koopt Rompt Derks dat deel inclusief de rechten van Lambert Peters en 11 jaar later verkoopt hij ze aan secretaris Videmius. Het andere deel van het eigendom lijkt omstreeks 1695 in handen van Johan Pesters. Tijdens de verponding van 1721 zijn van de totale 36 grazen 23 in handen van Pesters die ze verhuurt aan Jacob Tjeerds, 6,5 in handen van Jacob Pieters die ze verhuurt aan Ytien Harms en 6,5 in handen van Pieter Jannes die ze verhuurt aan Fockje Jans. Uit zijlschotregisters omstreeks 1755 blijkt vervolgens dat de 23 grazen van Pesters in handen zijn gekomen van de Feringa's, de andere 13 grazen lijken in handen van Jan Jans Koonick. Voor 1732 lijkt Johan Pesters dus een deel van de grond te hebben verkocht aan de Feringa's, terwijl het vijfde deel van Videmius ook verkocht is en samen met een ander vijfde deel in handen van Jan Jans Koonick is gekomen. Bij de registratie van heerlijke rechten omstreeks 1755 maken Johan Pesters en Seijt Jans en consorten echter allebei aanspraak op een vijfde deel van de rechten op de heerden met het land. Daarnaast maken de Feringa's aanspraak op de volle rechten van beide heerden. Het is onduidelijk waarom de Feringa's hier plotseling aanspraak maken op het volledige recht en ook is niet duidelijk op basis waarvan Seijt Jans aanspraak maakt op de rechten. Tevens is het vreemd dat de familie Pesters aanspraak maakt op een vijfde recht. Al met al moet ik concluderen dat het eigendom van de rechten over beide heerden niet goed valt te reconstrueren. De locatie is echter goed bekend. In de verkoopbrieven aan het eind van de 17^e eeuw wordt de locatie duidelijk beschreven in de hoek van de Heereweg. Op die locatie zou ik het op basis van de volgorde in ommegang ook verwachten. Daar komt bij dat de 13 grazen die Reinder Jans Roo Roede omstreeks 1755 gebruikt ten noorden van de bovenweg en ten westen van de weg naar Lutjegast liggen. In 1832 is het land in gebruik bij Ide Jans Dijkstra, Eijse Alberts Ploeg en Geert Roelfs Dijkstra.

76. Jancke Diverts stede

In andere bronnen ook wel Janke Djeurts of Janke Duirts stede genoemd.

Klauwregister midden 17e eeuw (GA 657-113)

Aan het begin van de 17^e eeuw is Jancke Diverts stede in bezit van Heke Wobbema.

Treckcedule 1682 (GA 136-1356, fol. 87-88)

De creditoren van Lambert Peters verkopen een vijfde en vijftiende part van een plaats gelegen in de Westerkluit te Grootegast. Op de plaats vallen de ommegangen van Wijckema stede en Jancke Duirts stede. De plaats heeft het Cornelis diep ten noorden, de heereweg ten oosten en ten zuiden en de heer Pesters ten westen. Rompt Derks is koper geworden voor 420 caroles guldens.

Treckcedule 1693 (GA 136-1359, fol. 18)

Rompt Derkst verkoopt een vijfde en een vijftiende part van 36 grazen gelegen in de Westerkluit van Grootegast met alle heerlijkheden, lasten en zwarigheden. Het land is bij Derck Wobbes en consorten meijerwijze in gebruik. De plaats heeft het Cornelis diep ten noorden, de heereweg ten oosten en ten zuiden en de heer Pesters ten westen. Secretaris Jannes Videmius is koper geworden voor 290 carolus gulden.

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister van voor 1700 staan Johan Pesters en Videmuis en consorten vermeld als eigenaar van het grietmansrecht op Jancke Diverts stede.

Correctie op het klauwregisters 1732 (GA 657-113)

In de correctie op het klauwregisters staat bij Jancke Diverts stede de heer Pesters als eigenaar vermeld en het wordt gebruikt door Wobbe Derks.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maken Johan Pesters en Syt Jans en consorten beide aanspraak op 1/5 deel van de rechten van Jancke Diverts stede met het land. De Feringa's maken ook aanspraak op het recht, maar het is onduidelijk voor welk deel.

Locatie in 1832

Zie Wijckema stede

77. Hillema stede

In andere bronnen ook wel Hijlema of Hylema stede genoemd.

Klauwregister midden 17e eeuw (GA 657-113)

Aan het begin van de 17^e eeuw is Hillema stede in bezit van Harmen Foeck.

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister van voor 1700 staat Johan Pesters vermeld als eigenaar van het grietmansrecht op Hillema stede.

Correctie op het klauwregisters 1732 (GA 657-113)

In de correctie op het klauwregisters staat bij Hillema stede stede de heer Pesters als eigenaar vermeld en het wordt gebruikt door Wobbe Derks.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maakt de heer Pesters met het land aanspraak op de rechten van Hillema stede.

Locatie in 1832

De heerden Hillema, Lubbersma en Aijckema stede zijn een groot deel van de 17^e en 18^e eeuw in handen van de familie Pesters en daarvoor van Harmen Foeck, dit moet vermoedelijk Herman Torck van Dorsten zijn.²⁴ In de correctie op het klauwregister van 1732, als de familie Pesters eigenaar van de heerden is, wordt Lubbersma stede in het geheel niet vermeld. Wobbe Derks wordt vermeld als gebruiker op Hijlema en Aijckema. Deze wordt in de verponding van 1721 inderdaad vermeld als gebruiker van 33+21 grazen van de heer Pesters. Daarnaast huren Jacob Tjeerds en de weduwe van Jan Jans respectievelijk 22 en 20 grazen van de heer Pesters. Op basis van de reconstructie van 1755 is bekend dat Jan Gaukes in 1755 de 20 grazen van de weduwe van Jan Jans heeft overgenomen, deze lagen ten zuiden van de bovenweg. De grond die Jacob Tjeerds gebruikte zou dan mogelijk de grond van Lubbersma kunnen zijn. De 33 grazen die Wobbe Derks in 1721 gebruikt en vermoedelijk bij Hijlema behoren worden in 1755 gebruikt door Lammert Houwes. Op basis van de reconstructie zijn deze te plaatsen ten westen van Wijckema en Janke Diverts stede. Tussen deze gronden lijkt een oude weg van Grootegast naar Lutjegast te hebben liggen. De grond is in 1832 in gebruik bij Lammert Geukes Hijlkema (kadastraal nummer Grootegast H41). Zijn achternaam verwijst naar de naam van heerd waar hij woonde en welke ook, zij het verbasterd tot Hielemastate, vermeld wordt op een aantal recente topografische kaarten.

78. Lubbersma stede

Klauwregister midden 17e eeuw (GA 657-113)

Aan het begin van de 17^e eeuw is Lubbersma stede in bezit van Harmen Foeck (dit moet vermoedelijk Herman Torck van Dorsten zijn, zie UA 95-543).

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister van voor 1700 staat Johan Pesters vermeld als eigenaar van het grietmansrecht op Lubbersma stede.

²⁴ RAU 95-543

Correctie op het klauwregisters 1732 (GA 657-113)
Lubbersma wordt niet vermeld in dit register.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)
In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maakt de heer Pesters met het land aanspraak op de rechten van Lubbersma stede.

Locatie in 1832

De heerden Hillema, Lubbersma en Aijckema stede zijn een groot deel van de 17^e en 18^e eeuw in handen van de familie Pesters en daarvoor van Harmen Foeck, dit moet vermoedelijk Herman Torck van Dorsten zijn.²⁵ In de correctie op het klauwregister van 1732, als de familie Pesters eigenaar van de heerden is, wordt Lubbersma stede in het geheel niet vermeld. Wobbe Derks wordt vermeld als gebruiker op Hijlema en Aijckema. Deze wordt in de verponding van 1721 inderdaad vermeld als gebruiker van 33+21 grazen van de heer Pesters. Daarnaast huren Jacob Tjeerds en de weduwe van Jan Jans respectievelijk 22 en 20 grazen van de heer Pesters. Op basis van de reconstructie van 1755 is bekend dat Jan Gaukes in 1755 de 20 grazen van de weduwe van Jan Jans heeft overgenomen, deze lagen ten zuiden van de bovenweg. De grond die Jacob Tjeerds gebruikte zou dan mogelijk de grond van Lubbersma kunnen zijn. Deze 22 grazen zijn in 1755 in gebruik bij Henderick Ubels die ook de 21 grazen van Aijckema stede gebruikt. Deze grond kan op basis van de reconstructie ten westen van Hijlema geplaatst worden. In 1832 wordt de grond gebruikt door de Eise Alberts Ploeg (kadastraal nummer Grootegast H51) en de weduwe van Albert Tjebbes Ploeg (kadastraal nummer Grootegast H73). Waarbij de eerste op Lubbersma woonde en de tweede op Aijckema.

79. Aijckema stede

Klauwregister midden 17e eeuw (GA 657-113)

Aan het begin van de 17^e eeuw is Aijckema stede in bezit van Harmen Foeck (dit moet vermoedelijk Herman Torck van Dorsten zijn, zie RAU 95-543).

Klauwregister ±1695 (GA 498-203)

In dit klauwregister van voor 1700 staat Johan Pesters vermeld als eigenaar van het grietmansrecht op Aijckema stede.

Correctie op het klauwregisters 1732 (GA 657-113)

In de correctie op het klauwregisters staat bij Aijckema stede de heer Pesters als eigenaar vermeld en het wordt gebruikt door Wobbe Derks en voorheen door Roelef Louwert.

Registratie van heerlijke rechten 1755 (GA 136-2580)

In de registratie van de heerlijke rechten in 1755 maakt de heer Pesters met het land aanspraak op de rechten van Aijckema stede.

Locatie in 1832

Zie Lubbersma heerd

²⁵ RAU 95-543

Literatuur

FEENSTRA, H. & OUDMAN, H.H. (2004) *Een vergeten plattelandselite: eigenerfden in het Groninger Westerkwartier van de vijftiende tot de zeventiende eeuw*. Leeuwarden.

FORMSMA, W.J. (1986) *Grijpskerk: de geschiedenis van een Groninger gemeente*. Groningen.

FORMSMA, W.J., LUITJENS-DIJKVELD STOL, R.A. & PATHUIS, A. (1987) *De Ommelander Borgen en Steenhuizen.*, 2e druk. Assen.

LIGTERINK, G.H. (1968) *Tussen Hunze en Lauwers: kultuur-historische schetsen uit het Groninger Westerkwartier*. Groningen.

PERA, K., (2014) *Stamboom Helmantel*. <http://www.genealogieonline.nl/en/stamboom-helmantel/>, 2013/juni.

SCHRIPSEMA, H., (2014) *Schripsema genealogie Groningen*. <http://www.schripsema.nl/>, 2014/april.

VERENIGING DE HOLLANDSCHE MOLEN, (2014) *Alle Molens*. <http://allemolens.nl/>, 2013/juni.